

Јелена М. Тешењи

Методички приручник за забавиште

2014.

A tankönyv az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében, a TÁMOP-3.4.1.A-11/1-2012-0002 támogatásával készült.

Lektorálta: Márkus Andrea

© Tessényi Mojsin Jelena, Konsept-H Könyvkiadó Kft., 2014

Minden jog fenntartva. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmiféle formában nem sokszorosítható és terjeszthető.

Konsept-H Kiadó
2519 Piliscsév, Topol utca 3.
Tel./fax: 06 33 473-473
E-mail: konsept@konsept.hu Internet cím: www.konsept.hu
Felelős kiadó: Simon István
Felelős szerkesztő: Csík Zoltán
Szerkesztő: Nagy Orsolya

Kiadói kód: KT-1402
Terjedelem: 20,4 A/5 ív
Tömeg: 430 gramm
Kiadás éve: 2014
1. kiadás

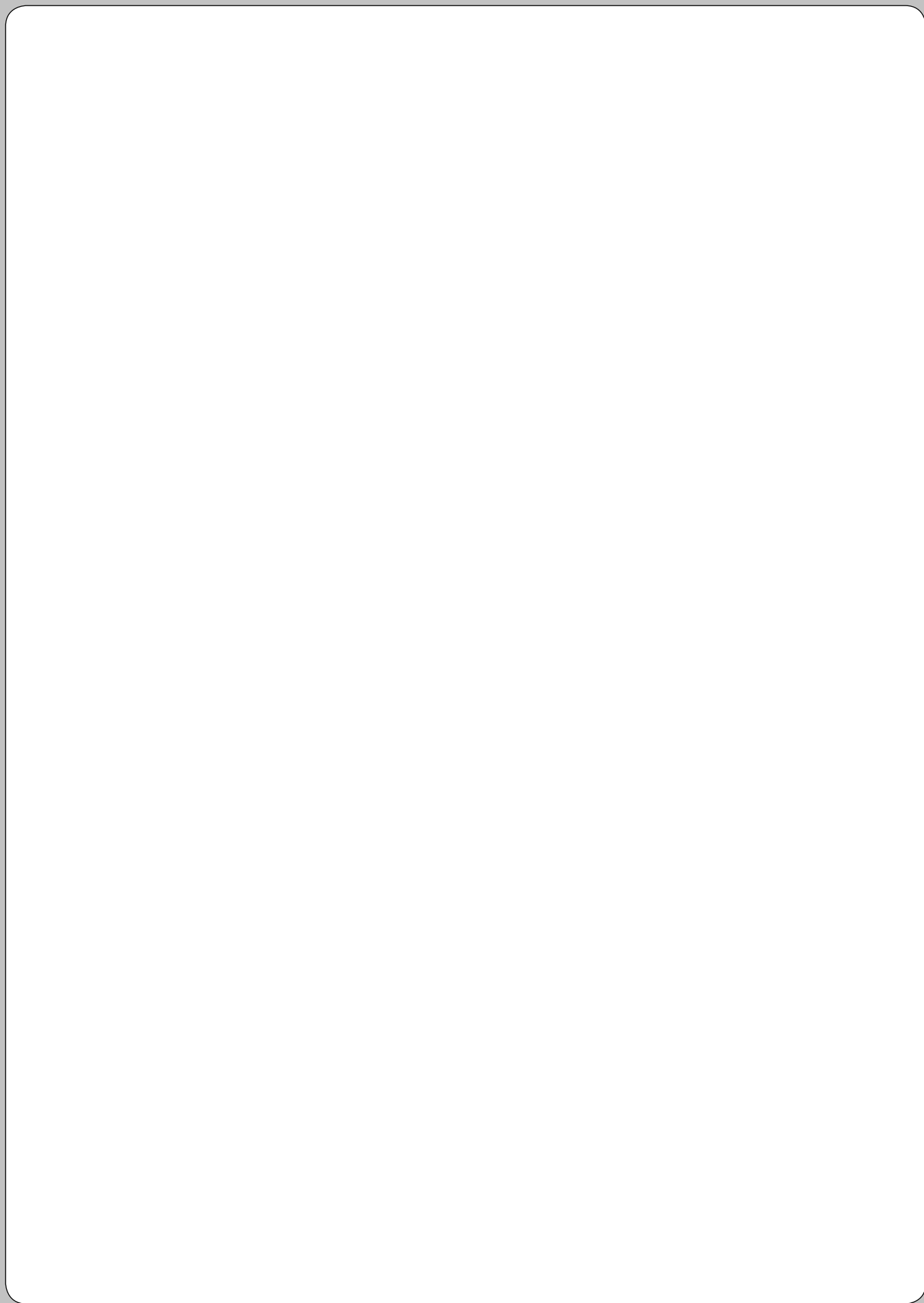
ISBN 978-615-5482-29-8

magyar
nyomdaipari termék
NYOMDA- ÉS PAPIRPARI SZÖVETSÉG

Nyomás és kötés: Érdi Rózsa Nyomda Kft., Érd
Felelős vezető: Juhász László ügyvezető igazgató

Садржај

Увод	6
Начела предшколског васпитања	8
Истраживање развоја у раном детињству	13
Организација живота и рада у предшколској установи	23
Значај игре у развоју детета	39
Улога васпитача у раду са децом	46
Васпитно-образовне методе у раду са децом предшколског узраста	52
Карактеристике детета предшколског узраста од 3 до 7 година	64
Гнев	78
Љубомора	78
Љубав	79
Стицање социјалног искуства кроз различите активности	79
Позитивна слика о себи	84
Развој и унапређење говора детета	86
Фактори који утичу на развој говора детета	86
Садржај дечијег говора	89
Значај социјализације у предшколском васпитању детета	90
Физичке активности у развоју детета	95
Музичке активности у развоју детета	104
Значај ликовних активности у раду са децом предшколског узраста	117
Значај комуникације у развоју предшколског детета	126
Комуникација детета са књижевним делом	138
Литература	147

„Ако се од малена поставе темељи свих знања и способности после није ни немогуће ни тешко градити на тим темељима само ако се са разумним бићем разумно поступа јер је тешко исправљати дрво које укриво израсте”

„У тим годинама интелигенција је у својој суштини пластична. Дете своје мисли изражава колико рукама толико и језиком – говором. Потребно је да се читаво васпитање детета замисли кроз његове активности. Његова жеља за покретом је део његове жеље за изразом и схватањем. Његово уживање у ритму, у шкрабању, у музици, у игри, у скакању показује колико је нужен његов нагон за покретом. Наша је дужност да задовољимо ову потребу дајући детету богата знања лепе уметности, практичних вештина као и игара и телесних вежби.”

(Ј. А.Коменски: Материнска школа)

Увод

Предшколско васпитање је део ширег процеса васпитања и односи се на васпитање деце од рођења до поласка у школу.

Њиме се постављају основе на којима се изграђују позитивне особине будуће личности. Осетљивост и пријемчивост за утицаје спољашње средине је већа него у било ком периоду његовог каснијег развоја, стога постигнути ниво и квалитет развоја у предшколском периоду представља основу која одређује целокупан даљи процес формирања личности.

Предшколско васпитање богати дечија сазнања, проширује и усавршава дечије искуство, оплемењује емоције, задовољава дечију потребу за интеракцију и успешно укључивање у своју околину у заједницу деце сличне себи. Дете изграђује и унапређује физичке, сазнајне и социјалне способности за сналажење и деловање у својој околини.

Током овог периода постављају се темељи будуће личности.

Предшколско васпитање пружа деци одабране подстицаје и доводи до правилног психо-физичког развоја предшколског детета.

Циљ предшколског васпитања је свестрано развијена дечија личност која је потпуно спремна да се укључи у даље токове васпитања и образовања.

Полазећи од научних сазнања о развоју детета, о његовом понашању и психо-физичким својствима одређују се методе, средства и садржаји помоћу којих се реализује циљ васпитања предшколског детета.

Поступци васпитача, односно васпитно-образовне методе примењене у добро одабраној и припремљеној активности, уважавајући при томе развојне могућности и тренутне способности сваког детета, подстичу дечји развој у правом моменту, делујући позитивно на целокупну личност детета, граде чврсте темеље на којима ће се дете развијати и израстати у зрелу личност.

Начела предшколског васпитања

На основу схватања детета и научних сазнања о могућностима утицаја на развој и учење детета узраста од 3. до 7. године живота формулисана су начела предшколског васпитања. Она олакшавају припремање, организацију и извођење васпитно-образовног рада са децом.

Начело целовитости и интегритета

Ово начело подразумева органско јединство материјалног и духовног, емоционалног и социјалног, наслеђеног и стеченог, индивидуалног и друштвеног.

Активност и стицање неког појма или усвајање вештина не сме да буде циљ сам по себи него треба да буде усмерено детету као целини и његовом свеопштем развоју.

Начело оријентације ка општим циљевима

Предшколско васпитање треба да тежи општим циљевима, ка развоју најважнијих способности и карактерних црта личности детета.

Начело праћења и подстицања дечијег развоја

Дечији развој треба пратити идући испред њега. То су такозвани погодни периоди, или периоди осетљивости детета. Подстицаји васпитача треба да буду у следећој зони развоја детета да би стимулисали развој оних особина које тек треба да се појаве. Треба уважавати оне активности које су код детета побудиле максималну пажњу. При томе треба имати на уму да ни превише ни премало подстицаја не делују позитивно на деци развој. Ту велику улогу има стручност и умеће доброг васпитача.

Начело активности и живоости

Већину сазнања деца стичу у игри, у предшколском периоду деца науче више него било када у животу. Деца треба стално да буду ангажована, мотивисана. Она у почетку стичу конкретно искуство играјући се различитим материјалима, делују на ствари, мењају их, уче, размишљају и полако одрастају.

Дете се игра да би се добро осећало. Све што желимо да деца науче треба примењивати у свакодневном животу. Тако ће се на правилан начин плодити дечије искуство.

Начело доминације игара и игровних поступака

Постоји велика повезаност између дечијег развоја и игре. Све активности у предшколском узрасту одвијају се у облику игре. Она представља водећу активност на свим пољима развоја детета, из ње произилазе све остале активности.

Психичке промене које се дешавају код детета зависе од интензитета игре.

Игра мора да буде добровољна, самостална, слободна, да пружа деци могућност да истражују, да упознају свет око себе, да самостално или уз подршку васпитача долазе до одговора на разна питања.

Све што желимо да дете научи треба да буде понуђено у облику игре. Игра ће помоћи правилном развоју детета, а развој ће отворити могућност игри.

Начело усклађености са узрастним и индивидуалним карактеристикама

Све што радимо са децом, садржаји појединих активности треба да буду понуђени деци у право време, усклађени са њиховим могућностима, психичким развојем, потребама и интересовањима.

Доласком у васпитну установу свако дете је посебна прича. Свако има своје личне психо-физичке, интелектуалне, социјалне, емотивне и друге карактеристике и свако дете реагује различито на нову физичку и друштвену средину. Зато прешколска установа мора да обезбеди деци услове који одговарају дечјој природи, да буде прилагођена узрасту деце од 3 7 година, богата могућностима за различите активности, уважавајући при томе индивидуална својства сваког детета.

Начело постепеног осамостаљивања

Осамостаљивање деце предшколског узраста је процес који тече постепено како би дете постало независно од помоћи одраслих. То никако не значи да деца треба да буду препуштена сама себи.

Децу треба мотивисати да самостално долазе до открића, предност треба дати активним методама, не треба им нудити готова решења него их максимално укључити у њихово откривање.

Свака активност треба да им причињава радост. Из доживљене радости родиће се нова искра која ће палити следећу.

Начело социјалне интеграције и континуитета

Развој и учење детета неодвојиви су од његовог односа са децом и одраслима.

Свако дете долази из једне посебне породичне средине и доноси са собом особене облике понашања.

Прва шира заједница у коју дете ступа после породице је предшколска установа. Дужност установе је да обезбеди успешну интеграцију детета у групу деце сличне себи и у друштвену средину. Дете се постепено уклапа у заједницу, размењује мишљење са децом и одраслима, дружи се, такмичи, сарађује. Улази у конфликтне ситуације – постепено се социјализује.

Установа треба да узме у обзир индивидуалне разлике које је дете донело од куће и да помогне малишанима да постепено изграђују социјалне облике понашања.

Истраживање развоја у раном детињству

Дуго времена мишљења и ставови о васпитању деце предшколског узраста представљали су само нагађања мудрих и искусних људи.

Прве забележене мисли о развоју у раном детињству потичу још из античке Грчке. Тада почињу и прва систематска проучавања деце и детињства.

Крајем 18. века немачки лекар Тидеман урадио је детаљну биографску студију детета.

Значајна имена у проучавању дечијег развоја су:

- А. Бине и његово ментално тестирање
- Џ. Вотсон са својим бихевиористичким покретом
- З. Фројд са психоанализом
- Пијаже и његова истраживања у области когнитивне теорије.

Преломне године у истраживању раног детињства су шездесете године двадесетог века. Ту се морају поменути заслужна имена истраживача који су постављали хипотезе развојног потенцијала раног узраста.

- Б. Блум – говорио је о значају овог узраста за каснији развој човекове личности и о нестабилности коефицијента интелигенције овог периода.
- В. Слокин – говорио је о значају учења у периодима осетљивости детета.
- Е. Ериксон – истиче значај повезаности између телесних, менталних и социјалних утицаја у развоју детета.

Ј.А.Коменски (1592-1670)

Међу класицима дечије педагогије свакако треба споменути Ј. А. Коменског, великог словенског педагога, филозофа и књижевника, који је живео и радио од 1592. до 1670. године.

Коменски се залагао за пуну посвећеност детету већ од зачећа, а нарочито у млађем узрасту. Тврдио је да одлучујућу улогу за развој целокупне човекове личности има управо најосетљивији период у развоју човека од рођења до поласка у школу.

Он је разрадио систем задатака различите садржине који ће помоћи мајкама да васпитавају и образују своју децу до поласка у школу.

Његово дело „**Материнска школа**” први пут објављено 1633. године, посвећено је васпитавању деце раног узраста.

Исто тако и његова књига „**Чулни свет у сликама**” била је у то време оно што су касније биле сликовнице или први уџбеник очигледне наставе за децу овог узраста.

Коменски је истицао значај породичног васпитања. Сматрао је да **„родитељи поред физичке бриге о деци треба и мисли и душу да им украсе да би кад порасту разумно и корисно проживели свој земаљски век. Не треба чекати васпитаче и учитеље да васпитавају нашу децу јер је тешко исправљати дрво које је укриво израсло”**. Недостаци и пропусти у васпитању у првим годинама живота касније се тешко могу надокнадити.

Темељи будућег човека постављају се баш у овом узрасту, а када су добри темељи, лако је даље градити, лако је „разумно поступати са разумним створењем”.

Коменски је велику пажњу посветио телесном здрављу повезујући га са душевним. Он је сматрао да мајке своју децу треба да доје млеком, касније да их хране на одговарајући начин, да им обезбеде довољно сна, да их пусте да се играју и да задовоље своју потребу за кретањем.

„Што више дете ради и трчи то ће боље спавати, уколико боље вари – боље ће да расте, тело и дух му постају свежији.

Што више весеља и радости неговаће дечије душевно здравље.”

Задовољавањем дечије активности као најприродније потребе детета задовољени су сви услови успешног дечијег развоја. Деци треба омогућити да цртају, пишу, сецкају, граде и на тај начин да увежбавају да рукују прибором.

Поред телесног и душевног здравља деца треба да развијају своје умне способности.

Децу треба учити учтивости, пажљивом односу према одраслима, праведности, поштењу, уздржљивости.

Коменски каже: **„У погледу учтивости родитељи могу да поуче децу у оној мери, у којој су и сами учтиви.”**

Накрајусвојекњиге, „Материнскашкола” говори о спремности и припреми деце за полазак у школу. **Он сматра да старосна граница није сигуран показатељ поласка у школу и сматра да треба узети у обзир индивидуалне разлике међу децом.**

Све ово што је рекао Коменски чини га утемељивачем савремене предшколске педагогије. Многе од његових идеја имају теоријски значај и практичну вредност и данас.

Фридрих Фребел (1782–1852)

Трага за „стваралачком самоактивношћу” коју дете проналази у игри, говору, конструктивним, ликовним и радним активностима.

Он каже да васпитање детета треба да се усклади са његовом природом. Тумачећи суштину игре Фребел говори да она представља „страст, облик испољавања свих инстиката”.

Кроз игру дете испољава свој унутрашњи свет преносећи га у спољашњи.

Фребел је осмислио први педагошки систем дидактичког материјала за игру, методички осмислио методе и садржаје прилагођене раном узрасту.

Тако су настали „Фребелови дарови” инспирисани дубоким разумевањем механизма развоја овог најосетљивијег периода дечијег развоја.

Фребелови дарови:

- 1. дар** – лопта – чији савршени облик представља симбол јединства (мајка показује детету мале меке лопте различитих боја, дете временом разликује боје, усваја просторне односе...)

2. дар – мала дрвена лопта, коцка, ваљак – играјући се овим даровима дете упознаје њихова својства – облик, стабилност, супротност.

3. дар – коцка подељена на осам делова.

4. дар – коцка подељена на осам плочица.

5. дар – коцка подељена на 27 малих плочица.

6. дар – коцка подељена на 27 малих плочица од којих су многе подељене по дијагонали.

Ова велика разноврсност Фребелових дарова – материјала – пружала је деци могућност упознавања боја, облика, величина, бројева, просторних односа, конструктивних игара.

За Фребела је **игра најдубља потреба детета, незамењиво васпитно средство коме се дете потпуно предаје, усавршава своје функције, стиче и прерађује своје искуство, социјализује се и изражава у сваком погледу.** Фребел је рекао: „**Вредност мојих дарова није у изгледу него искључиво у начину њихове употребе...**”

Док су до тада многи сматрали да је игра губљење драгоценог времена узетог од корисног рада, Фребелова схватања дечијег развоја и игре допринела су да се на игру почело гледати као на активност у којој дете усавршава све своје функције, стиче

драгоцену искуство, богати своја сазнања, социјализује се, развијајући се у сваком погледу.

Марија Монтесори (1870–1952)

Почела је да ради са сиротињском децом предшколског узраста 1907. године, када је поред дипломе лекара стекла и педагошку диплому. Радећи са њима и посматрајући их постигла је одличне резултате који су јој помогли да напише своје дело „**Монтесори метода**” чији је поднаслов био – **методе научне педагогије**.

Велики део свог дугог и плодног рада посветила је обучавању наставника, образовању родитеља и ослобађању детета од педагогије за коју је сматрала да штетно делује на његов развитак, као што „лоша храна штетно делује на његов развој”.

Монтесоријева је наглашавала да су за дечији развој потребни одређени физички и социјални услови, активности које дете прихвата у потпуности, развијајући тако поверење у себе и стичући потребно искуство.

Свако дете носи план свог развоја у себи. Дете не наслеђује уобличене моделе понашања него их изграђује у животу. Дете мора да започне изграђивање свог сазнања ниодчега. Оно учи

из искуства до кога долази кроз различите понуђене ситуације.

Према Марији Монтесори, да би дете изградило памћење, способност схватања, мишљења помаже му „**креативна осетљивост**” која се огледа у периодима осетљивости у „**упијајућем духу**” (М. Монтесори: Монтесори метода), који су специфични за период од рођења до поласка у школу. Дете упија утиске из своје околине прво несвесно, после свесно и тако, мало по мало, изграђује се дечје памћење, способност схватања и мишљења.

Суштину система васпитања Марије Монтесори чине следећи принципи:

Принцип рада

Онуказује да делатност којом се баве деца делује интегративно на њихову личност (после напорне активности на коју се дуго концентрисало дете је мирно, опуштено и нема облика деструктивног понашања).

Принцип независности

Деца природно желе да буду што самосталнија приликом активности.

Снага дечије пажње

На одређеном степену развоја деца испољавају своју пажњу према одређеним предметима у својој средини много интензивније и заинтересованије.

Развој интелигенције

Материјали које деца користе треба да подстакну развој њихове интелигенције која је кључ за разумевање живота.

Развијање дечије имагинације и креативности

Развија се кроз интеракцију са средином која треба да буде лепа, хармонична, заснована на стварности.

Развој емоционалног и духовног живота

Ову способност Марија заснива на веровању да деца имају урођену способност да воле и разумеју друге. Она се развија приликом социјализације у контакту са другим људима.

Значај Маријиних метода је што је указала на суштинску повезаност менталног развоја са оним што дете ради. Њен рад се сматра првим програмираним материјалом у предшколском васпитању.

Основне карактеристике Монтесори методе су одговарајући материјали у адекватној средини и васпитач који припрема вежбе са датим материјалима.

Дете треба да зна где ће да нађе одговарајући материјал и да га после коришћења врати на место одакле га је узело.

Средина у којој се дете налази треба да буде лепа, да подстиче позитивне облике понашања. Она треба да буде што стварнија (да деца негују биљке и животиње, да се кува храна која се и поједе...)

Монтесоријева је у својим делима истицала значај родитељског дома који више делује на развој детета него било који други чинилац. На родитеље је гледала као на равноправне партнере у васпитном процесу. Њихово присуство током рада са децом је било добродошло, тако да су могли да се увере са колико поштовања се васпитач односи према њиховом детету – што је имало за резултат узајамно поштовање које је и данас основа чврсте сарадње између педагога и родитеља у интересу правилног развоја детета.

Организација живота и рада у предшколској установи

Организација живота и рада у предшколској установи треба да буде усклађена са начелима предшколског васпитања и образовања:

- Један од најважнијих задатака је задовољавање дечије потребе за кретањем која извире из природе самог детета;
- све што се ради са децом треба да буде усклађено са дечијим могућностима и потребама;
- да би се дечији организам правилно развијао потребно му је обезбедити довољно сна и одмора;
- однос васпитача према деци треба да буде пун љубави, разумевања и високо професионалан;
- васпитачи треба да успоставе пријатну, опуштену атмосферу, пријемчиву и за најнеповерљивију децу према новој средини.

Простор треба да је уређен смером естетски укусно, усклађен са дечјим узрастом и захтевима за тај узраст. Колико је могуће и децу треба укључити у организацију простора, како би се у њему кретали слободно, истражујући, откривајући, стичући

искуство рукујући разним материјалима и откривајући својства различитих предмета.

Једном речју, треба организовати средину која одговара потребама детета, а да би се то остварило потребна је умешност од стране васпитача, добро познавање психофизичких карактеристика, психологије овог најосетљивијег узраста, (и како ја то често кажем треба умети видети и оно што се не види голим оком, осетити шта је најбоље за децу са којом радимо, приметити шта није добро и променити. Ако се са пуно пажње, уз пуно размишљања, стручног умећа, организује средина у којој бораве деца највећи део дана, деца ће врло брзо успоставити и прихватити правила понашања, знаће шта се од њих очекује, кретаће се слободно задовољавајући своје потребе, упознаваће и заволеће своју околину, сазнајни кругови ће се проширивати, постепено ће прихватити своје другове и одрасле особе којима су окружени.

Простор у коме бораве деца треба да буде:

- једноставан, привлачан, функционалан;
- прилагођен деци различитог узраста, како по величини тако и по разноврсним подстицајима;
- просторије светле, простране, да могу да се проветравају

и перу;

- зидови обојени светлим, ведрим бојама, које позитивно делују на дечје понашање;
- подови од материјала који се добро одржавају, не смеју да буду клизави;
- он треба да садржи све оно што позитивно делује на дечји развој и безбедност, а не сме да садржи ништа од онога што би то угрожавало.

Треба створити атмосферу да се деца осећају опуштено и удобно.

Намештај треба да буде лак и покретан како би се према потребима олакореорганизовати и прилагодити разноврсним активностима.

Основни захтеви за избор намештаја су следећи:

- да је прилагођен психофизичким потребама детета;
- да је безбедан;
- једноставан, издржљив и лак;
- по могућностима у боји дрвета;
- да је лак за одржавање хигијене;
- висина намештаја треба да је око 1 метар, како би деца могла да узимају и враћају играчке на место.

Намештај не сме да заклања децу од ока васпитача који током боравка детета у установи стално треба да води бригу о њиховој безбедности.

Било које оштећење намештаја или материјала којим се деца играју васпитач треба да примети и на време отклони. Због тога би било најбоље свако јутро по доласку у предшколску установу проверити да ли је све у реду како у просторијама за боравак деце, тако и на дечјем игралишту како би се избегла непријатна изненађења.

Уколико објекат није на приземљу, треба обратити пажњу на степениште и ограду која га окружује. По доласку у установу децу треба упознати са простором у коме ће боравити и који ће користити како би задовољили њихову радозналост и указали им на могуће опасности.

У објекту треба да буде кутак живе природе са биљкама које се могу гајити у затвореном простору (ако постоли могућност у дворишту, заједно са децом треба посадити цветњак, повртњак). Поред биљака, требало би да постоји и акваријум. Децу треба укључити у сађење и неговање биљака и храњење и одржавање животиња у акваријуму како би се упознавала са природом, заволела је и разумевала.

Ако деца добро упознају простор у коме бораве и добро се осећају, радо ће долазити у забавиште.

Да би се деца очекивано развијала, учествујући у понуђеним активностима потребно им је обезбедити довољан избор средстава и материјала како би свако од њих у складу са својим могућностима и интересовањем пронашао оно што му у датом моменту највише одговара.

Треба веома пажљиво одабрати материјале и средства са којима деца долазе у контакт. Исправни материјали треба да подстичу дечју радозналост, да буде њихову машту, да проширују дечја сазнања, да вуку дечји развој напред.

Материјала и средстава не треба да буде ни превише ни премало, како не бисмо нанели штету дечјем развоју. Да се деца не би заситила, понуђена средства треба повремено мењати.

Да би се рад несметано одвијао, сваки материјал треба да има своје место.

Децу треба навикавати да после употребе играчке врате на своје место, како би их када им затребају лакше нашли. Захваљујући томе из дана у дан деца стичу представу о организацији и сређености простора то јест усвајају позитивну навику – уредност.

У просторији где бораве деца пожељно је организовање кућака интересовања који подсећају на родитељски дом. Деца радо помажу у њиховом уређењу.

Стваралачки кућак

Он може да садржи:

- разне врсте прибора за цртање;
- површине за рад са глином, пластелином или тестом;
- разне природне и отпадне материјале;
- картоне, папире разних величина, илустроване новине, маказе, лепило;
- вуну, конач, мекану жицу, мали разбој;
- Орфов инструментариј, чаше, боце за експериментисање звуцима;
- и све оно што васпитач осмисли у договору са децом . . .

Кућак за игре маште или игре улога

- Од реквизита ту могу бити разни комади одеће: капе, мараме, маске, хаљине, наочари, мамина бижутерија, лутке различитих величина, гињол лутке... Деца се радо прерушавају и веома радо за ове игре доносе реквизите од куће у договору са родитељима.

- У оквиру овог кутка обавезно се оформи кућа домаћинства са свим реквизитима. Ту се прослављају рођендани, дочекују се гости, припрема се послужење, спрема се зимница, прави се велико спремање (штедњак, посуђе, прибор за јело, телефон, усисивач, огледало).

Градитељски кутак

- Састоји се од грађевинског и конструкторског материјала за конструкторске и стваралачке активности. Треба водити рачуна да материјал одговара узрасту деце, посебно обратити пажњу на ситне делове и млађу децу која имају навику да стављају играчке у уста.

Истраживачки кутак

- За истраживачке и откривачке активности треба опремити истраживачки кутак који може да се састоји од: ваге, термометра, компаса, магнета, епрувета, пешчаног сата, метра, завртња, ужих и ширих флаша исте запремине и све што васпитач мисли да би интересовало децу са којом ради. Деца воле да истражују, откривају, растављају, састављају и тако проширују своја знања и богате своје искуство.

Кутак библиотеке

- Треба да буде смештен у најмирнијем делу просторије са пуно дневног светла. Ту могу да се нађу дечје сликовнице, књиге за децу са богатим илустрацијама, дечји часописи, албуми са сликама животиња. Простор треба да је испуњен сликама дечјих књижевника. Са децом треба да се организује одлазак у посету библиотеци у договору са библиотекаром.

У зависности од дечјих жеља и маштовитости васпитача могу се уредити и други простори у којима ће деца задовољити своје потребе.

Кутке треба пажљиво осмислити да деца која у њима бораве не буду ометана у својим активностима.

Деци треба оставити довољно слободног простора за кретање како се не би стварала гужва и како нико никог не би ометао у активностима.

Двориште

Да би обезбедили нормалне услове за раст и развој предшколске деце, потребно је да свака предшколска установа

има одговарајуће двориште. То је нарочито важно када знамо да највећи број деце живи у становима, где имају ограничене могућности кретања и бављења физичком активношћу.

Зато дечје игралиште треба да буде функционално, што подразумева следеће:

- Да обезбеди и задовољи основну дечју потребу – потребу за кретањем, телесне активности и изложеност сунцу, различита кретања, (трчање, пузање, провлачење, пењање, ходање), упознавање природе (истраживачке активности, упознавање инсеката, црва, птица), стицање разних вештина.
- Треба да буде опремљено справама и средствима који одговарају узрасту деце и њиховим развојним могућностима. Справе и средства намењени дечјим активностима треба стално проверавати и уколико се уоче кварови поправљати у интересу здравља и безбедности деце. Васпитачи треба све време да су међу децом и да их упозоравају на могуће опасности (гурање, гађање реквизитима . . .) и на неодговарајуће понашање. Треба се договорити са децом да ће им се боравак на дворишту

претворити у уживање ако поштују договорена правила понашања.

- Деци треба обезбедити и довољно слободног простора за покретне игре, игре лоптом, вожњу бицикла, трицикла, прескакање конопца, котрљање кругова. Све ове активности треба да допринесу формирању здраве, физички добро и складно развијене спретне одважне деце.

Играјући се на отвореном простору, деца долазе у контакт са каменчићима, гранчицама, травом, земљом, песком, дрвећем. Све то побуђује њихова чула, богати перцептивна, моторна искуства. Деца упознају свет око себе, уочавају смену годишњих доба, уживају у хладу олисталог дрвећа, саде и негују биљке у баштици коју су сами уредили, стичу позитивну слику о себи кроз стваралачке и практичне активности. Тако деца упознају свет око себе проширујући своја искуства. Изласком на двориште деце различитог узраста успостављају се здрави социјални контакти. Старија деца водећи бригу о млађој деци стичу самопоуздање, а млађа деца се труде да буду што сличнија старијој деци и тиме убрзавају развијање својих способности.

Колико деца воле овај простор и колико он деци значи у

њиховом физичко – менталном сазревању могло би се изрећи једним питањем које деца постављају сваког дана: „Да ли ћемо данас ићи на двориште да се играмо?” Када је одговор позитиван њиховом одушевљењу нема краја.

Временски распоред – режим дана

Као што је у свакој породици, да би била успешна, потребно распоредити активности током једног дана, тако је и у предшколској установи потребно направити добру организацију времена и у оквиру тога и редослед активности према датом програму.

Он мора бити прилагођен узрасним карактеристикама деце и индивидуалним потребама и могућностима. При томе треба водити рачуна о захтевима деце и поштовати њихову слободу.

Приликом прављења распореда активности током дана треба водити рачуна о равномерном смењивању кретања и мирних активности, активности које захтевају напрезање и опуштених активности и, наравно, обезбедити деци довољно сна.

Посебно у градским срединама деца више времена треба да проведу напољу на ваздуху тако да се многе активности могу организовати у дворишту, у шетњи, где деца на непосредан

начин упознају своју околину. Дневни ритам мора водити рачуна о физичком и психо-физичком развоју деце, дан треба да протекне без напетости, деци треба обезбедити довољно игара и расподелити тако време да им дозволимо да игру доведу до краја.

Дневни ред представља еластичан оквир, он може да се мења према потреби, а да би деца задовољила своје потребе у једној опуштеној атмосфери, треба више да обраћамо пажњу на њих, а мање да гледамо колико је минута прошло за одређену активност у једном делу дана. Деца ће нам бити захвална што их нисмо пожуривали и покварили им доживљај, а добар васпитач зна да циљ неке активности није остваривање прописаних резултата у одређеном року него постизање током времена трајнијих резултата у интересу дечјег свеопштег развоја. При томе треба водити рачуна да се ни једна активност не запостави. Деца се добро осећају када знају да долазе у познату средину где се све одвија по утврђеном реду, када знају шта следи у ком делу дана.

Полазећи од општих захтева за распоред времена током дана, треба знати да он може бити различит за сваку групу у зависности од: састава групе, индивидуалних разлика међу децом (психо-физичке, емоционалне, навике исхране, одмора,

обављање физиолошких потреб), материјалних услова, опремљености, да ли се ради о градској или о сеоској средини, у зависности од годишњих доба ...

Елементи режима рада су следећи:

- **Самосталне активности**

То су најчешће активности за које се деца спонтано одлучују по доласку у забавиште. Задатак васпитача је да им понуди материјал или оно што деца затраже, да се поигра са њима ако пожелe, да им у кутку библиотеке чита приче по жељи ...

- **Усмерене активности**

То је део дана, када васпитач окупља децу да би им причао приче, да би заједнички певали, плесали, бавили се стваралашким активностима, играли се друштвених игара по правилима, договарали се о програмима који им предстоје.

- **Комбиноване активности**

Састоје се од самосталних активности по избору деце, усмерених групних и индивидуалних активности. Оне се могу одвијати и у просторији (различите игре и игролике активности, које деца самостално осмисле,

вежбе за разгибавање појединих делова тела, организовано постављање и кретање) или на отвореном простору (игре у песку, водене активности, сађење и неговање биљака у баштици..)

- **Јутарње вежбање** (јутарња гимнастика)

Треба да се изводи сваког дана после окупљања деце у трајању од 10 – 15 минута у зависности од узраста деце. То су углавном вежбе које су деца већ усвојила (ходање, трчање, провлачење, вежбе за развијање појединих мишићних група). Ако уз све то користимо музику, деца ће бити одушевљена и са задовољством урадити предложене вежбице (уколико постоји могућност, вежбе треба изводити на отвореном простору).

- **Рекреативна пауза**

Планирајући временски распоред активности током дана не смемо заборавити на узраст деце. Код деце старијег узраста можемо усмерене активности организовати два пута у трајању од 25 – 30 минута, али већ после десетак минута код мировања деце долази до пада концентрације, померања, мешкољења. Васпитач то мора да уочи и да промени активност на кратко у трајању од неколико

минута и да замоли децу да мало заједно вежбају, како би им се активирао крвоток и дисање и тиме мозак снабдео већом количином кисеоника што ће побољшати њихову концентрацију. То се може урадити крај отвореног прозора или на дворишту.

Код деце млађег узраста, усмерене активности трају краће, рекреативне паузе су чешће, више се времена посвећује припремним активностима и задовољавању хигијенских и физиолошких потреба.

- **Задовољавање физиолошких и хигијенских потреба**

Врши се према потреби и индивидуално. Прање руку се врши обавезно пре и после јела, а иначе онда када се деца упрљају, и обавезно после вршења нужде.

Нека деца су самостална што се тиче обављања физиолошких потреба, а нека деца, нарочито млађа, постепено се осамостаљују. Не треба инсистирати да сва деца у исто време обављају физиолошке потребе, изузев у посебним приликама (излазак на двориште зими када деца облаче топлу одећу, пред одлазак у шетњу и позориште . . .)

Деца тиме усвајају позитивне навике.

-

- **Оброци** (доручак, ужина, ручак, ужина)

Деца стичу корисну навику да се храна увек узима у одређено време. Треба имати пуно стрпљења пошто се деца разликују међу собом и прописаног времена за трајање појединих obroka се треба држати оријентационо. Нека деца једу брже, нека спорије и зато треба имати разумевања како би obroci протекли у пријатној атмосфери.

- **Спавање**

Време поподневног одмора треба да буде тачно одређено како би деца стекла позитивну навику да у одређено време лакше заспе. Не смемо заборавити да међу децом постоје индивидуалне разлике. Они који раде са децом морају за то имати разумевања. Неком детету је потребна материнска нежност (држати га за руку, помиловати га по коси, неко жели своју омиљену играчку или пелену без које не може да заспи, неко жели своју књигу . . .) Има деце која желе само мир и тишину. После прочитане приче или умирујуће музике почиње поподневни одмор.

Немојте потпуно замрачити просторију пошто деца морају да знају да је то део дана за одмор, а не ноћ.

Родитеље би требало замолити, када су деца код куће, да

по могућности поподневни одмор организују у исто време као у забавишту, како би дете стекло позитивне навике.

Не треба тражити да сва деца раде исте ствари у исто време.

Током дана деци која то желе треба дозволити да се осаме и да се баве активностима по свом избору.

Организација режима дана треба да је добро планирана, али еластична. О свему томе треба да води бригу васпитач, као високо стручна особа пуна љубави и разумевања за децу.

Значај игре у развоју детета

Игра је стара колико и људско друштво. Она је одувек била основна активност најранијег човековог развоја (о томе сведоче цртежи у пећинама из најранијег доба човековог постојања, ископине археолога).

Игра је неодвојива од дечије активности. У периоду највећег развоја дечије личности, у предшколском периоду, свака

слободна или организована активност требало би да се одвија кроз игру.

Када размишљамо о томе вероватно се многи запитају какав је игра имала значај у животу деце у временима када није било организованог институционализованог рада са децом.

Ако се вратимо у прошлост прве мисли о игри налазимо још код најстаријих мудраца.

- За Платона игра је представљала кретање.
- Аристотел се залагао за слободу игре.
- Јан Амон Коменски (велики словенски педагог, филозоф и књижевник, први познати дидактичар) у својој књизи „Материнска школа” наглашавао је значај васпитавања у породици. „Васпитање деце треба започети што пре. Већ у пренаталном периоду, нарочито у млађем узрасту, о чему треба да се побрину родитељи не чекајући учитеље и свештенике.” Он је посебно наглашавао и ценио игру родитеља са децом. О томе говори и следећа анегдота: атински кнез Темистоклес јашући са својим сином на штапу и препуштајући се заједничком уживању говорио је: „Тек када постанеш отац можеш да схватиш колика је љубав оца према свом детету”. Да велике истине трају заувек показује

и његова мисао тада изречена: **”Увек трчати и увек нешто радити знак је здравог тела и бистре мисли...”**

„Ако се од малена поставе темељи свих знања и способности после није ни немогуће ни тешко градити на тим темељима само ако се са разумним бићем разумно поступа јер је тешко исправљати дрво које укриво израсте” (Ј. А. Коменски: Материнска школа)

Предшколски период је период највећег раста и развоја људске личности, критични период у развоју човека у коме се постављају темељи будуће личности.

То је период највећег раста и развоја моторичких способности, интелигенције, говора, комуникације. У њему се успостављају богати социјални односи, дете овладава емоцијама.

Пријемчивост за утицаје спољашње средине је велика. Ту треба бити веома пажљив и обезбедити повољне утицаје спољашње средине. Знамо да је развој будућег човека резултат деловања спољашњих и унутрашњих чинилаца. Ту не смемо заборавити на сопствену активност детета којом оно доводи до физичких и психичких промена своје личности. Улазећи у активне односе са стварима и људима око себе дете упознаје

околну стварност, опробава сопствене могућности, стиче прва драгоценна искуства.

Све се ово остварује кроз најприроднију активност детета, кроз игру. Дете почиње да учи играјући се. **„У тим годинама интелигенција је у својој суштини пластична. Дете своје мисли изражава колико рукама толико и језиком – говором. Потребно је да се читаво васпитање детета замисли кроз његове активности. Његова жеља за покретом је део његове жеље за изразом и схватањем. Његово уживање у ритму, у шкрабању, у музици, у игри, у скакању показује колико је нужен његов нагон за покретом. Наша је дужност да задовољимо ову потребу дајући детету богата знања лепе уметности, практичних вештина као и игара и телесних вежби.”** (Ј. А.Коменски: Материнска школа)

Приликом организације дечије игре васпитач не сме да дозволи да је претвори у налог за извршавање. Мора да има на уму да не сме да наруши основна својства игре, а то су:

- добровољност
- спонтаност
- креативност

Он се ослања на дечија интересовања и емоционалне склоности.

Улога васпитача треба да буде индиректна, главни учесник у игри треба да буде дете.

Васпитач треба да буде стрпљив, сналажљив, да добро организује простор за игру који треба да буде простран и безбедан, да понуди деци одговарајући материјал добро одабран – који ће бити на дохвату дечије руке, да одвоји довољно времена да се деца током игре не прекидају и не узнемиравају. Амбијент и атмосфера треба да буду привлачни и умирујући, а одрасли пријатни, стрпљиви, пуни разумевања, умешни, високо професионални и не на последњем месту – да воле децу.

Добар васпитач треба да мотивише децу на стваралаштво у игри (да трагају, закључују, конструишу...), пошто се **за игру каже да је „први облик дечијег стваралаштва, први степен уметности”**.

(H. Read: Education Through Art)

Деци треба дозволити да самостално бирају материјале за игру који се налазе у његовом окружењу. Да би васпитач могао позитивно да утиче на дечији развој кроз понуђену игру треба

и сам да је креативан, да прихвата дечије идеје, да помаже у њиховом остваривању, да бодри децу када посустану и да им прискочи у помоћ, да уме да се заједно радује са њима. Сам ток игре треба да је важнији од самог резултата. Одрасли не треба да раде уместо детета ништа што оно може и само да учини. Треба их подстицати да сами реше проблеме, а никако им нудити готова решења. Тиме васпитач указује детету поштовање и улива поверење у сопствене снаге, утиче на развој његове самосталности и стваралачке способности.

Васпитач мора да пази да игра не постане опасна, да се играчке не уништавају и да увек реагује у правом моменту. Агресивну игру треба прекинути, усмерити је у добром правцу, објашњавајући деци да се правила игре морају поштовати. Васпитач се радује заједно са дететом када оно нешто лепо направи, похваљује га. Тиме дете стиче самопоуздање, поверење у своје способности, формира позитивну слику о себи. Деца воле да се одрасли играју са њима, да од њих науче нове ствари, а нарочито су срећни када их у некој такмичарској игри победе.

„Улога васпитача је да у правом тренутку на један природан и забаван начин интервенише и помогне детету да размишља и да се игра, а да при томе буде самоиницијативно, радознано,

весело, уверено да је само оно способно да схвата ствари” (К.Ками: Аутономија: циљ васпитања према Пијажеу).

Кроз игру деца на различите начине комуницирају са другом децом, развијајући на тај начин богате социјалне односе. Играјући се заједно, деца се боље упознају, испробавају сопствене способности.

Игра подстиче дечију активност истраживања, откривања, разне врсте дечијег стваралаштва. Тако деца боље упознају себе, долазе до развоја самоконтроле и воље и на тај начин лакше превазилазе разочарење због неуспеха, постепено овладавају својим емоцијама, усклађују своје понашање са понашањима осталих чланова групе, уче да разрешавају конфликтне ситуације, науче да нису само они у праву.

У заједничкој игри доживљавају лепоту заједничког рада, чине различите уступке у интересу групе, долази до развоја комуникације мимиком, гестовима, речима... Стидљива деца или деца која у нечему заостају, мотивисана и охрабрена успехом својих вршњака лакше се укључују у игру. Захваљујући игри, деца постепено уочавају смисао организованог понашања у друштвеној заједници.

Улога васпитача у раду са децом

Да би се дете са свим физичким и психичким потенцијалима развило у зрелу људску личност поред утицаја породице и средине у којој дете живи потребан је и утицај предшколске установе која треба да обезбеди одговарајућу средину у којој ће боравити дете, да оплемени дечији физички, емоционални, социјални, духовни, сазнајни развој кроз различите активности, да негује и усавршава дечију комуникацију и стваралаштво на различитим пољима.

Средина у којој борави дете највећи део дана треба да буде заштићена од стресова које са собом носи савремени начин живота, али не сме да буде изолована од свакодневног живота како би будуће људе постепено припремала за учествовање у њему.

Она треба да буде попуњена продуктима људског рада које треба распоредити са укусом и мером да би код деце довели до развоја естетских, сазнајних, логичких и других квалитета.

Какав ће утицај имати предшколска установа на дете и на његов развој, зависи од прве и најважније особе са којом се дете среће када прекорачи праг васпитне установе. То је **васпитач**

који има најзначајнију улогу у животу малог детета, после његове породице. Родитељи – отац и мајка – предају своје најдраже у руке непознате особе. Васпитач преузима један од најодговорнијих задатака – да маленом, уплашеном бићу пружи руку, топло крило, раме за плакање, осећај сигурности и да задобије његово поверење. То може да учини само особа која безгранично воли децу, особа коју красе све људске врлине.

Ако стекне поверење детета – васпитач је стекао и поверење његових родитеља. Зато је потребно много спонтаности, стрпљења, љубави према деци, познавања психологије дечијег развоја, много стручног знања и потпуне опредељености за овај позив.

Добар васпитач (демократски тип васпитача) треба:

- да буде пажљив према свој деци;
- да свако дете поштује као личност, да се радује његовим успесима и да му помогне када се нађе пред проблемом, мотивишући га да дође до решења;
- да стидљивој и повученој деци која први пут долазе у установу помогне да се ослободе, да са њима успостави пријатељски однос пун поверења и да их из дана у дан укључује у групу деце у којој ће се она пријатно осећати;

- да кроз различите активности помогне деци да изграде позитивну слику о себи;
- да изражава поверење у дечије стваралачке способности;
- да изграђује код детета поверење у сопствене снаге;
- да има разумевања за дечије неуспехе и грешке и да и тада остане поред њега, да развија код деце осећај прихваћености и у таквим ситуацијама;
- да развија код деце осећај заједништва;
- да негује сарадњу међу децом и лепо понашање;
- да добром организацијом простора, времена и активности у оквиру тога смањује могућност забрана изграђујући код деце сигурност и поверење;
- да већини активности које организује даје обележје игре и да се према њој односи као према водећој дечијој активности;
- да препушта деци иницијативу у избору материјала и средстава;
- да у дидактичким играма и играма по унапред утврђеним правилима оправдано интервенише;
- да подстиче деловање детета у складу са сопственим могућностима и потребама;

- да ради на осамостаљивању и независности деце у практичним активностима (свлачење, облачење, храњење...);
- да помаже детету да се успешно снађе у друштву својих вршњака и да се успешно укључује у свет одраслих;
- да помаже детету да постепено постане емоционално независно (да научи да самостално долази до решења проблема, да "мисли својом главом");
- да им помогне да стекну интелектуалну независност (размишљање, закључивање, памћење);
- да помогне детету да буде стваралачки надахнуто и креативно.
- да успостави добру сарадњу са родитељима и да укључује родитеље у рад забавишта.

Иако деца бирају садржај активности, васпитач је ту да им понуди одређени материјал, да објасни начин његове употребе, да одговори на њихова питања и да им поставља питања, да реши конфликте који се догоде у игри.

Ако се васпитач понаша природно, спонтано, ако је искрено насмејан и деца ће прихватити такво понашање. У опуштеној атмосфери деца ће се добро осећати и правилно развијати.

Ауторитарни тип васпитача

Крут и намргођен васпитач, усиљено насмејан, изазваће дечије неповерење, повлачење у себе, одбијање сарадње и нерадо долажење у забавиште. Деца врло добро препознају неискрене особе, њих не можемо преварити. Такве особе наносе штету дечијем развоју и раду установе и не би смеле да раде са децом. Такав васпитач највећу пажњу посвећује тачном придржавању временског распореда активности и својом строгошћу и крутошћу жели да васпита вољу детета на прихватање свега без поговора. За такву особу је исправно само оно што она каже, није спремна на компромисе. Свако дете које одступа од тих правила жели по сваку цену да прилагоди и савлада. О слободи дечијег мишљења и стваралаштва нема ни говора. Када погледате дечије радове на изложби видећете да сваки рад личи један на други, онако како је то васпитач замислио. На тај начин спутава се дечија креативност, маштовитост, радозналост, мотивисаност за рад. Спонтаност и искрена комуникација са децом не постоји.

Анархични тип васпитача

То је друга крајност. Док је код ауторитарног васпитача све забрањено, код анархичног васпитача је све дозвољено и импровизовано. Организација времена и простора не постоји. Није у стању да деци укаже на правила заједничког живљења и на границе понашања. Због тога долази до испада у понашањима које таква особа не може да контролише.

Сигурна сам, да ће се и деца и родитељи и колеге најбоље осећати у присуству особе, која има све људске и педагошке особине демократског васпитача, чија позитивна енергија отвара пут искреној сарадњи и дружењу.

Демократски васпитач треба да поштује различитости између деце, и да свако дете посматра као посебну индивидуу са својим карактеристикама и потребама. Мора да се труди да што боље упозна свако дете, да буде добар организатор, одлучан, толерантан, да подстиче децу на разноврсне активности, да се труди да их што боље упозна. Он треба да буде пример деци у свему што ради и говори.

Таквог васпитача деца воле, трче му у загрљај, једва чекају да му покажу шта су донели у забавиште, зову га да се поигра са њима, цртају само за њега, желе да му буду пар, не љуте се на

њега ако им укаже на непримерено понашање и заувек га памте као драгу личност.

Васпитно-образовне методе у раду са децом предшколског узраста

Васпитно-образовне методе у раду са децом предшколског узраста полазе од уважавања индивидуалних развојних карактеристика деце.

Оне треба да омогуће позитивно деловање понуђене активности на дечији развој, да га подстичу и да му у правом моменту пружају максималне подстицаје.

Индиректна, или посредна метода

Добра организација живота и рада у васпитној установи подразумева правилан распоред средстава и материјала, разноврсне подстицаје (естетске, културне, продукте људског рада у уметности, науци, техници) у којима ће деца наћи оно

што им је потребно за стваралачке активности по жељи и што ће имати позитивно деловање на њихов развој.

Кад год је то могуће треба са децом отићи у шетњу или на излет, до оближње раскрснице, до пијаце, до музеја, где ће деца много боље упознати оно што не могу у групној соби, на дворишту или уз помоћ књиге и слика.

Одлазак на излет треба да буде добро припремљен. Поред тога што треба припремити децу, васпитач треба да обиђе место, да види да ли оно може да задовољи постављене захтеве и дечију безбедност.

Директне методе

Показивање

Показивање треба да се врши плански. Васпитач треба да побуди интерес деце за оно што показује како би их мотивисао и задржао њихову пажњу.

Пошто дете још није способно да организује своју пажњу, треба му помоћи да уочава главне особине онога што се показује, наводећи га да доноси закључке и размишља о виђеном.

Важно је да оно што се показује добро види свако дете. Деци треба дати могућност да кажу шта виде, да постављају питања,

подстичући их да уочавају сличности и разлике, да пореде и да доносе закључке.

Треба их подстаћи да активно користе своја чула, да оно што виде повезују са претходним искуством, да коментаришу виђено и да развијају своје вербално изражавање.

Васпитач треба да делује и својим личним примером, током целог дана мора добро да размишља како се понаша и шта каже, јер деца све чују и све примете и усвајају.

Приказивање

За упознавање деце са одређеним предметима и ситуацијама могу се користити звучне касете, компакт дискови и два дискови, деци се могу показати и грамофонске плоче да би им се дочарало како се некада слушала музика.

Пошто се ради о звучним записима то од деце захтева посебну концентрацију (што за децу овог узраста баш није лако). Оваква приказивања пружају деци могућност развијања памћења, замишљања, развоја говора.

Познате сликовнице, серије слика, уз помоћ којих се представљају приче, илустроване књиге, такође могу да послуже за приказивање уз помоћ слика.

Ако се ради о млађој деци; слике треба да буду са мање детаља, једноставнијег садржаја, у боји, с обзиром на њихово скромније искуство и способност разумевања, док код деце старије групе, слике могу да буду са више детаља и сложеније садржине, чак и црно-беле фотографије и илустрације представљене цртежом. Ове слике треба да буду велике да би их видела сва деца са што мање апстрактних и стилизованих детаља.

Приказивање уз помоћ фланелографа, магнетне табле и апликација

Примена ове методе одушевљава децу као и друга визуелна средства. Деца уживају у причању прича уз помоћ фигурица – апликација које прави васпитач. Оне треба да су квалитетно направљене и да их васпитач ређа на фланелограф или магнетну таблу редоследом догађања у причи.

Доживљај побуђује дечију машту, па деца током слободних активности (старија група) и сама праве апликације и млађој групи препричавају саслушану причу, или користећи стваралачку машту стварају своју причу.

Све то доводи до проширења дечијег искуства, мишљења, говорног стваралаштва (комуникације и богаћења дечијег

речника), естетског расуђивања, повезивања доживљеног са ликовним стваралаштвом.

Коришћење телевизије и филма

Добар филм или телевизијска емисија (документарни програм, дечији програм, анимирани филм) треба да буде квалитетан, садржајно прилагођен и разумљив деци предшколског узраста.

Уколико се телевизијски програм користи на одговарајући начин, он помаже развој говора код деце, доприноси развоју дечијих посматрачких способности, подстиче их на размишљање, буди њихову машту, проширује дечија сазнања, упознаје их са филмском, музичком, балетском, ликовном уметношћу.

На крају треба напоменути да употреба различитих техника и медија никако не умањује улогу васпитача да усклади дечије развојне потребе и филмске садржаје са којима жели да их упозна.

Најважније је одабрати одговарајући филм који ће заинтересовати децу. Садржај филма треба да буде усклађен са дечијим развојним могућностима и потребама, слика треба да буде јасна, звук разговетан, говор разумљив, дужина филма примерена узрасту деце.

Децу треба зналачки мотивисати за гледање филма, побудити њихово интересовање за дату тему, указати им током филма на важне детаље, одговарати на њихова питања, а после одгледаног филма разговарати са децом о њиховим утисцима и повезати садржај филма са одговарајућим активностима.

Причање и читање васпитача

Причање васпитача треба да буде кратко и јасно са циљем да се код деце развијају тачне представе о предметима и појавама.

Током причања васпитач са децом треба да оствари присан и емотиван контакт како би се задржала дечија пажња. Васпитач треба да седи на тепиху или на столицници, окружен децом, читајући или причајући им причу.

Уколико се ради о бројнијој групи деца заузимају место у кругу тако да нико ником не смета (најбоље је да свако дете има своје јастуче на које ће сести и саслушати причу не ометајући васпитача или другаре).

Васпитач треба да се труди да користи технику изражајног читања или причања, да поставља деци питања, да повезује тему приче са оним што су деца већ чула или видела.

Треба пазити да дечија питања не удаље ток активности од водеће теме. Васпитач треба пажљиво да саслуша свако дете, али када застане, треба их заинтересовати за даљи ток приче и рећи им да ће на крају свако моћи да каже своје утиске.

Када се ради о млађој групи причање треба да траје краће, а код старије групе дуже. Ако приметимо да је дечије интересовање опало треба да покушамо да уведемо кратку рекреативну паузу у вези са темом, а ако ни после тога не можемо да заокупимо дечију пажњу, смирено треба рећи деци да ћемо причу завршити другог дана. Нпр.: „Ја сам сигурна да ћете пожелети да сазнате како се завршила прича о малом зецу”.

Поред ових метода могу да се користе и метода описивања (сликања речима) и метода објашњавања. Оне помажу да се осмисле перцептивне активности, да се повежу са постојећим дечијим искуством и проширују дечија сазнања.

Деци треба објаснити шта се од њих очекује да ураде у некој активности. Млађој деци треба показати и речима објаснити, а што су деца старија вербална метода све више заузима главно место.

На крају активности коментаришемо и вреднујемо шта и како је дете нешто урадило. Ту треба бити веома пажљив и дечије

результате вредновати у односу на његове претходне резултате, а не у односу на другу децу и рећи им шта би следећи пут требало да ураде да би им резултати били још бољи.

Похвала је веома важна за стицање дечијег самопоуздања као и за изградњу позитивне слике о себи.

Ово вредновање треба прилагодити узрасту деце. Код млађег узраста треба вредновати и сам покушај да дете нешто уради.

Ако се ради групно, треба неговати сарадничке односе међу децом.

Оријентациони план ових метода треба да буде систематичан, да садржи основну тему, методе које ће се користити, важна питања, могуће активности деце. Строгог плана се не можемо држати зато што комуникација са децом треба да буде спонтана, неочекиване ситуације су увек могуће пошто деца нису свакога дана истог расположења. Зато, како не треба гледати на сат него на децу када се играју неке игре, исто тако не треба се строго придржавати плана него послушквати и приметити дечија интересовања.

Комуникација деце и васпитача и постављање питања

Једна од основних дечијих потреба је потреба за комуникацијом, потреба да дете саопштава и размењује мисли са вршњацима и одраслима, преношење својих искустава са представног у симболички облик.

Васпитач мора да води рачуна о томе како разговара са дететом. Говор доброг васпитача треба да буде природан, спонтан, једноставан, неусиљен, емотивно обојен.

Говорна култура (артикулација, интонација, техника дисања, изражајност) веома је важна. А да би васпитач задовољио све ове захтеве треба стално да се усавршава на том пољу.

Модел нашег говора, нашег понашања усвајају деца са којом радимо. Да би се говор код детета правилно развијао и усавршавао, васпитач – као говорни модел и добар узор – треба да пружи детету све услове за то.

Умерен и благ тон васпитачевог гласа делује умирујуће на децу. Треба избегавати довикивање са децом. Треба им прићи и рећи шта желимо мирно, без љутње и нервозе.

Смиреност васпитача преноси се на дете што нама и јесте циљ.

Васпитач треба добро да познаје своју децу и да се труди свакога дана да их упознаје све више, да зна шта је то што деца знају, да познаје њихова искуства и њихова интересовања. Смисао постављања питања је да подстакну децу на размишљање, да их упућују на главни смисао, на суштину, да буду једноставна, јасна, граматички правилно постављена, да подстакну децу на разговор.

Питања која постављамо деци не смеју бити ни претешка ни прелака за децу. Не смеју у себи да садрже одговор, васпитач треба пажљиво да саслуша свако дете с обзиром на његове скромније могућности изражавања говором, да га правилно усмери у изношењу мишљења.

Постављена питања треба да подстичу децу на дискусију у којој треба ограничавати оне који стално говоре и водити рачуна о повученој деци – да и она износе своје мишљење.

Коју ћемо од метода користити и како ћемо их комбиновати зависи од тога које васпитне циљеве и задатке желимо да остваримо, од потреба и могућности деце са којом радимо и од расположивих средстава.

Треба да тежимо да подстакнемо децу да учествују у активностима, у центру пажње мора да буде дете са свим својим

развојним потенцијалима и стално унапређивање тог развоја за који ми сносимо велику одговорност.

Облици рада са децом

Фронтални или колективни облик рада

Овај облик рада обухвата сву децу из васпитне групе, деца могу самостално да се баве неком активношћу уз усмеравање од стране васпитача или да се комбинују ова два вида рада.

Овакав облик рада се користи када нема довољно простора и када се располаже са мало средстава.

Треба га користити само када је то неопходно (слушање музике, прича, гледање луткарске представе).

Групни облик рада

Кад год постоји могућност предност треба дати групном (тимском) раду – нарочито код млађе деце где се због њихових скромнијих могућности за самостално учествовање у активностима активније укључује васпитач.

Код старије деце васпитач се укључује по потреби. Овакав облик рада омогућава активно учествовање сваког детета, узима у обзир његове склоности и способности, омогућава

знатно већу самосталност деце, социјализацију и бољу сарадњу међу децом.

Индивидуални или појединачни облик рада

Овај начин рада је погодан за осамостаљивање деце и може се краткотрајно уводити већ код млађе групе. Свако дете се бави одређеном активношћу.

Уколико постоји могућност, индивидуалном и групном облику рада треба дати предност у односу на фронтални облик рада због активнијег учествовања деце у њему и њиховог бржег и бољег развоја.

Радећи са децом предшколског узраста, планирајући активности, не смемо заборавити да су све васпитне области предшколског васпитања међусобно повезане и да произилазе једна из друге.

Примењујући одговарајуће методе, мислећи увек на дете и његове развојне способности и могућности, које се остварују кроз понуђене активности, не заборављајући да је свако дете „посебна прича”, учинићемо све за његов „упијајући дух”.

Карактеристике детета предшколског узраста од 3 до 7 година

Психофизички развој

Овај период у развоју дечије личности од великог је значаја у животу детета. Ту се појављује једно веома важно питање за родитеље, а то је: како сте припремили ваше дете за полазак у вртић? И друго важно питање поставља се родитељима и васпитачима предшколске установе: како сте заједно припремили дете за полазак у школу? Оба питања су веома важна и одговор на њих мора бити максимално позитиван како би деца и у вртићу и у школи доживела задовољство и успех у циљу позитивног развоја своје личности јер су то периоди у дечијем животу када се постављају темељи емотивно стабилне, срећне и успешне особе.

Телесни развој

Дете се нагло физички развија, добија у висини и тежини, само се храни, користи прибор за јело, само може да води бригу о својој хигијени. Спретније се свлачи него облачи, почиње да

закопчава и откопчава дугмад на одећи. Самостално се обува, везивање пертли му још представља тешкоћу коју ће уз помоћ родитеља и васпитача савладати до поласка у школу.

Физиолошке потребе дете углавном обавља самостално. И ту постоје индивидуалне разлике што се тиче контроле бешике. Потешкоће постоје ако је дете болесно или ако има психичке проблеме (љубомора, млађи брат или сестра, запостављање од стране родитеља, страх – уколико дете спава у соби која је удаљена од родитељске уз затворена врата у мраку...).

Све чешће деца узраста од три године долазе у забавиште са пеленама, тако да не контролишу пражњење бешике и столице. Деца све мање спавају. Седмогодишњаци имају мању потребу за сном него млађа деца.. Деца у овом узрасту много сањају. Разлике су индивидуалне.

Моторни развој деце

Дете овог узраста је спретно, скаче, прескаче, раставља, саставља, гради у игри. Само трчање детету овог узраста служи као игра. Најважније је детету обезбедити простор за кретање. Дечаци воле да јуре за лоптом, да играју фудбал, а девојчице воле и умеју вешто да прескачу конопац.

Док у петој години деца углавном бацају лопту са две руке, у 6-7 то веома спретно чине једном руком. Деца према слици – а и према сопственој замисли „праве чуда” од Лега и других коцкица. Успешно обликују пластелин, глину, вешто користе маказе, чекић... У шестој и седмој години јавља се могућност свесног усвајања покрета и то је право време за систематско обучавање од стране одраслих.

Деца до 5-6 године понављају вежбе и покрете на основу имитације. Већ у 6-7 години довољно је дати вербалну инструкцију да би дете извршило покрет.

Учење и вежбање је основни услов за стварање моторних навика код деце. Многе моторне навике формирају се у току игре, па тако и треба осмислити активности са децом ради усвајања и развијања истих.

Успорени развој моторике код деце

Постоје бројни узроци који могу довести до успореног развоја моторике.

- Физичко стање

Физичко стање детета утиче на развој његове моторике.

Уколико су деца рахитична, слепа, имају неправилан рад

ендокриних жлезда, слабу исхрану или неко озбиљно обољење, смањује се брзина развоја моторике.

- Интелигенција

Утицај интелигенције на развој моторике највиши је у предшколским годинама, а касније је све мањи. Дете ниске интелигенције имаће знатно усвојен моторни развој.

- Гојазна деца или изузетно мршава деца мање су активна него деца чија је грађа ближа просечној.

- Страх може да успори развој моторике детета.

Ако је дете нешто покушало да уради, а у томе није успело и доживело бол или разочарање, оно то више неће радити.

То доводи до успореног развоја моторике.

- Презаштићена деца

Нека деца су толико заштићена од родитеља да немају прилику да стекну било какву вештину.

- Подсмевање, сарказам, грдња, ругање због неспретности у разним фазама учења могу да доведу до ометања моторног развоја, до емоционалног кочења, губитка поверења у себе и сопствене снаге.

Када дете изгуби равнотежу у игри пружимо му руку, охрабримо га да настави даље. Можда ће баш та наша

пружена рука представљати онај мост, којим ће дете стићи до самопоуздања.

У овом периоду дечијег развоја, када је дете овладало покретима да га просто не можете зауставити, дешавају се честе повреде. Има деце којима би било мало да један дан траје 48 сати. Препуни су енергије, никада не стају и не седе. Једу – пију стојећи и просто као да имају крила одлете даље. У свему томе ми одрасли – родитељи, васпитачи и сви који се брину о деци – имамо посебан задатак. Поред тога што децу природно подстичемо у кретању и учимо усвајању различитих моторних вештина треба да их истовремено упозоравамо и на опасности које могу да им се догоде, на ситуације у које не треба да улазе, да би и даље остали здрави и да би могли да уживају у играма кретања које су за њих најважније.

Не треба децу презаштитити и не дати им прилику да стекну потребне вештине, али им не треба ни све дозволити. Ту треба наћи једну златну средину која ће за дете бити најбоља. То није спутавање дечије слободе, него припремање малих људи да се укључе у свет великих, где их често вребају опасности.

Развој осећања и опажања

Визуална осетљивост – повећава се у овом узрасту. Дете је у стању да именује основне боје, а деца од 6-7 година и нијансе.

Слушна осетљивост

Код деце расте оштрина слуха за говорне дражи. Деца изнад 5 година могу да кажу који је звук виши, а који нижи. Добро перципирају ритам, темпо и мелодију.

Осетљивост за мирисе је све боља.

Деца све боље процењују тежину предмета.

Деца све боље препознају краћаи дужа растојања, када се ради о опажању простора. Укључивањем речи у опажање простора деца се ослањају на искуство при активностима у игри. Дете постепено, на основу стеченог искуства, усваја различите просторне односе (горе-доле, напред-назад, изнад-испод...).

Постепено долази до формирања латерализације, деца све боље препознају облике. Предшколци препознају и цртају облике као што су круг, квадрат, троугао, и успевају да уоче и именују предмете тих облика у својој околини. Постепено се формирају појмови о бројевима. Деца млађег узраста могу да изброје пет предмета у низу, а деца старијег узраста дванаест и више. Свакодневним бројањем колико је деце дошло у

забавиште, колико је дечака – колико је девојчица, колико је млађих, а колико старијих, деца се упознају са појмом броја, а кроз различите активности усвајају и препознавање бројева.

Опажање времена

Деца овог узраста све боље опажају временске односе – јуче, данас, сутра – делове дана, везујући их за различите активности које обављају током дана. Старији се интересују за садашњост, прошлост, будућност, везујући разумевање ових појмова за различита догађања. Често се распитују колико има сати, тј. колико још треба времена да мама дође по њих.

Социјална опажања су све боља и шира, дете се интересује и сарађује са одраслима и децом око себе.

Памћење

У овом узрасту памћење је дуготрајније и организованије. Овладавање говором и активно опажање деце утиче на побољшање памћења. Деца између пете и седме године лакше памте предмете у паровима него појединачно, успостављајући између њих смисаону везу. Умеју да препричају саслушану бајку до детаља. Групишу предмете по смислу од показаних десет до петнаест предмета у стању су да репродукују седам. Једнако

добро памте и вербални материјал. Много боље памте очигледан материјал и зато се њиме на активностима треба користити. Садржина треба да буде разумљива и не сме да буде обимна. Објашњавање од стране васпитача треба да буде једноставно, разумљиво, и повезано са претходно ученим.

Васпитавање вољне пажње

Трајање спонтане и вољне пажње се повећава. Помоћу вербалне инструкције може се усмерити и активирати дечија пажња. Истраживања психолога су показала да вољна пажња почиње да се формира у овом узрасту, да се на њу говором може утицати и да је то од великог значаја приликом припрема детета за полазак у школу.

Машта

Машта је веома важна у психолошком развоју детета, она се не развија сама од себе него у оквиру дечијих активности које треба правилно организовати.

За децу од три до пет година карактеристична је ненамерна машта, а за децу од пет до седам година активна, намерна машта. Деца овог узраста догађаје из неке бајке умеју да нацртају према својој замисли.

Велику улогу у развоју стваралачке маште има игра. Деца од пет до седам година дуже се задржавају у игри на неку тему и често су у стању да је доведу до краја, док код деце од три до пет година те игре трају много краће.

Вербално стваралаштво приликом препричавања садржаја слика много је богатије код деце старијег предшколског узраста.

Постоје велике индивидуалне разлике у погледу развоја маште. Код деце треба развијати и неговати стваралачку машту и обратити пажњу на ону машту која може имати негативне последице по развој детета.

Мишљење

Психолошким истраживањима је утврђено да је дечије мишљење синкретичко, глобално, што се огледа у егоцентричности. Шта то значи?

Егоцентризам се огледа у склоности детета да о свему суди према себи, јер није у стању да разликује своју од туђе тачке гледишта. Дете није способно да схвати да мора да узима у обзир и спољашње околности и да им се повинује. Код деце постоји синкретичка социјабилност која представља бркање

себе и објективне стварности, приписивање својих емоција другима и доживљавање њихових осећања као својих.

Егоцентризам се у односу на природне појаве изражава кроз:

- Реализам

Склоност да се сопствени поглед на ствари узима као апсолутан. Веровање да ствари изгледају само онако како их дете види и осећа. Дете верује да сан који сања могу видети и други.

- Анимизам

Тежња деце да све ствари схватају као живе.

- Артифицијелизам

Веровање да је све што постоји, чак и у живој природи, створио човек.

- Финализам

Схватање да сваки процес тежи неком циљу.

Код деце овог узраста не постоји способност конзервације, нпр. деца ће тврдити да има више воде у уској високој посуди која је пресута из ниске широке посуде пред њиховим очима, јер нису у стању да у истој ситуацији истовремено воде рачуна о више параметара.

За процес дечијег мишљења карактеристично је и одсуство реверзибилности, а то је способност да се радње од којих се састојала извршена операција репродукују, али у другачијем редоследу...

Дечија „себичност”, „крађа”, „склоност лагању”, „бестидност” не могу тако да се назову ако се знају психички моменти који доводе до њих. Деца још немају изграђене појмове о моралним нормама, о својини. Уколико одрасли то не разумеју могу створити велике васпитне проблеме код деце.

Мишљење деце овог узраста је прелогично и постепено се креће према логичкој мисли која се развија на прелазу из предшколског у школски период.

Деца предшколског узраста решавају проблеме практично – опажајно (што је дете млађе), очигледно – опажајно и затим следи логичко расуђивање на узрасту око седме године.

Дечије мишљење најбоље се развија кроз игру. У њој долази до замењивања једних предмета другима, тј. јавља се симболичка функција. За децу овог узраста игра је главна и водећа активност, а учење се јавља као њен нуспродукт. Старија деца показују све већу жељу да нешто науче, што истовремено означава спремност деце за полазак у школу.

Стваралачке активности као што су цртање, обликовање, грађење, заузимају све више места у развоју деце. Млађа деца су више заинтересована за сам процес, нпр. мењање облика глине или шарање бојама по папиру.

Старија деца су заинтересована не само да реше неки проблем, него и да из тога нешто и сазнају. Код њих се развија узрочно-последично мишљење. У стању су да прате вербална упутства у решавању неких проблема. Оспособљавајући се за самоконтролу, приближавају се школском периоду.

Развој појмова код деце

За развој појмова код деце овог узраста важна је улога родитеља и других одраслих особа које се баве децом. Средина треба да омогући детету да стекне што више искуства како не би заостајало у стицању појмова.

Фактори који утичу на развој појмова код деце су следећи:

- Интелигенција значајно утиче на развој појмова код деце. Бржи развој интелигенције доводи до још бржег развоја појмова.
- Са узрастом повећава се способност памћења и мишљења, а тиме и способност за изграђивање појмова.

- Прилике за учење су важне за стварање појмова. Искуство је показало да су предшколска деца која су посећивала предшколске установе знала много више појмова него она деца која нису.
- Утврђено је да постоји повезаност између појмова детета и знања његових родитеља.
- Оштећење чулних органа изазваће стварање појмова који су другачији него код деце без оштећења.

Појмови код деце су другачији него код одраслих. Мењају се према старости деце, од конкретних према апстрактним, од непрецизних ка одређенијим, од нејасних ка јаснијим. Дете у почетку опажа предмете или појаве у целини, а касније примећује појединости. Дечији појмови су често погрешни и зато их треба што пре исправити да их деца не би тако усвојила.

Емоционални развој детета

Емоционална атмосфера у породици, средина у којој дете одраста од пресудног је значаја за развој детета. Уколико је атмосфера повољна, а дете окружено љубављу и радошћу и дечије емоције ће бити тако обојене.

Развој осећања различит је од детета до детета. Деца воле да

се радују, да се смеју, весела деца траже друштво деце сличног расположења. Деца воле да се шале, нека деца старијег узраста воле да причају и да слушају вицеове које они могу да разумеју.

Дете воли да га похвалимо за нешто што је урадио и зато треба што чешће хвалити децу и развијати код њих самопоуздање испуњено осећањем успеха.

Тужна, нерасположена деца често потичу из средина у којима је расположење слично. Деца су жалосна ако доживе неуспех на различитим пољима током активности, у игри, ако их не воле, кажњавају или застрашују.

Крајем предшколског периода појављују се страхови различите природе (страхови од имагинарних бића, наглог звука, мрака), а касније се они смањују и остају реални страхови (од бесног пса, од болести, од смрти). Страхови су чешћи код деце која су већ доживела негативна искуства и тада се доживљени страх пројектује и на сличне недоживљене ситуације.

Сталан страх од нечега може да доведе код деце до неког психо-соматског обољења и зато га треба на време уочити. Значи, треба пронаћи прави узрок страха, разговарати са дететом о томе шта га плаши и разуверити га у томе. Утврђено је да се више плаше она деца која су презаштићена од мајке.

Гнев

Ако одрасли вређају децу, потцењују њихове способности, ако су деца изложена подсмеху околине, ако их другови вређају, злостављају, ометају у игри, деца реагују осећањем гнева. Уништавају ствари онога на кога су љута, бацају их, после четврте године показују и вербалну агресију: вриште, говоре ружне речи, бацају се по поду. Занимљиво је, да ретко сами себе повреде или себи наносе бол. Не треба обратити пажњу на реакције детета – када дете види да не постиже циљ и да нема публику, престаће.

Родитељи би требало добро да размисле како се понашају пред својом децом, шта и како говоре, пошто се зна да су родитељи главни модел понашања за своје дете.

Љубомора

Љубомора је сложена емоција у оквиру које се налазе следеће емоције: страх, бол, срџба, сажаљење према самом себи, потиштеност, забринутост.

Јавља се код већине деце која су љубоморна на млађег брата или сестру. У породицама где се већа пажња посвећује другом детету дете се плаши да не изгуби мајчину љубав. Реагује љутњом,

увредама, плачем, агресијом, одбијањем хране, претварањем да је болестан. Највише су љубоморна деца између треће и четврте године.

Љубав

Нема лепшег стања него бити испуњен осећањем љубави. Мајка је прва која показује детету колико га воли. Вољено дете има поверење у себе, осећај сигурности и све проблеме лакше превазилази. Дете које је вољено узвраћа љубав. Оно може да воли само онога ко њега воли. Дечији поглед продире даље од извештаченог осмеха одрасле особе. Дете не можемо преварити лажима и неискреношћу. Реците своме детету колико га волите, реците му колико вам значи, загрлите га, помилујте, држите га у крилу, прочитајте му причу пред спавање, пољубите га за лаку ноћ. То ће помоћи вашем детету да стекне самопоуздање, да живи срећно испуњено љубављу и да је несебично даје.

Стицање социјалног искуства кроз различите активности

Уколико постоје повољни услови у дечијој средини дете се веома брзо социјализује. Млађа деца се теже социјализују и

више везују за одрасле особе, док се деца старијег предшколског узраста више интересују за децу и брзо почињу да се друже.

Ако су односи у породици лоши, деца могу да се повлаче и од одраслих и од деце.

Дечаци и девојчице се играју заједно у зависности од врсте игара. Деца која умеју да се играју и која се лепо понашају прихваћена су у игри. Увек постоји неко дете које има карактеристике вође (или више деце), а остала деца учествују у игри према њиховим правилима. Проблем настаје када неко друго дете пожели да буде вођа. Тада дете-вођа углавном одбија да настави игру, љути се и остаје по страни очекујући да га другови моле да се врати. Ту родитељ или васпитач треба да објасни детету како треба да одреагује у датој ситуацији. Дете учи из искустава која се понављају, како из пријатних тако и из непријатних, укључујући се постепено у друштво деце и одраслих. Деца се врло лако посвађају и кажу да више неће да се друже, али љутња не траје дуго – брзо се помире. Кад год је могуће треба оставити децу да сама реше неспоразуме настале у игри. Тако се деца постепено осамостаљују, стичу сигурност у себе и своје поступке.

Одрасли треба да подстичу децу на заједничко дружење, на

нова познанства.

Деца старијег узраста су много способнија да се социјално прилагоде другима него деца млађег узраста (и ту постоје индивидуалне разлике).

Предшколско дете учи из искуства које стиче социјалним контактима са одраслима или са децом. Учи шта је добро, а шта не, шта је то што је прихватљиво за једну заједницу, а шта није. Дакле, дете постепено, кроз различите игре социјализације усваја правила понашања у групи. Пред полазак у школу дете треба да уме да контролише своје поступке, да се дружи и да стекне пријатеља. Деца радо помажу једно другом, деле бомбоне, деле столицу поред кревета на којој заједно одлажу одећу пред спавање, када се сретну и када су срећни, загрле се и пољубе. Ова лепа осећања да неком припадаш и да ти неко припада треба неговати и подстицати.

Треба напоменути да у социјалној комуникацији код деце постоје велике индивидуалне разлике. Она зависи од:

- атмосфере у породици;
- подстицајне средине у васпитној установи;
- социјалног окружења;
- социјалних искустава у које дете долази.

Друштвене активности деце интегрисане су и повезане низом других активности. Већ сама комуникација са васпитачем и децом у групи представља друштвену активност. Ту се негују сараднички односи и спремност да се дочека ред, да се дели и даје, да се прихвате туђа гледишта. Тиме се код детета развија способност да живи у заједници, да усклађује сопствене интересе и поступке са другима. Смисао ових поступака је у томе да дете развије свест о повезаности са другим људима која је важан показатељ његове зрелости за полазак у школу.

Размена искустава које деца стичу у колективу или у породици представља прерађивање и увежбавање социјалних искустава.

Рад у мешовитој групи има своје потешкоће за васпитача, али и многе предности што се тиче социјалног развоја деце. Таква средина пружа велике могућности да деца утичу једно на друго, да уче једно од другог. Старија деца својим знањима и вештинама делују на млађу децу позитивним узором, да своје вештине и умења развијају на вишем нивоу. Старија деца радо помажу млађој деци, тиме се код њих формира поверење у себе и самопоуздање.

Треба организовати заједничке програме, шетње, покретне игре. Старије дете ће бити пар млађем детету, како би га чувало

и водило бригу о њему. У кругу ће наизменично стајати и велики и мали како би се млађи угледали на старије (идентификација и подражавање).

Тимски рад, сараднички односи, формирају се у групи. Ту је веома важан добар васпитач који ће да координира те односе. Код деце која ће кренути у школу потребно је да се изгради способност групног рада и међусобне комуникације.

Зближавању деце у целини и неговању позитивних емоција доприносе и традиције, заједничке приредбе, обележавање празника, преко којих деца осећају да су део једне шире друштвене заједнице.

То могу да буду и догађаји везани за саму васпитну групу, нпр. прослава дечијег рођендана коју треба добро припремити. Важна је атмосфера ишчекивања, договор о томе шта ћемо рећи слављенику, какав поклон ћемо му припремити, коју песму ћемо му отпевати. Повучена стидљива деца када дођу у центар пажње осећају се прихваћена и важна, што на њихов емотивни развој делује позитивно.

Програм поводом одласка најстарије групе у школу такође представља традицију у вртићу. У програму учествују сва деца, а деца припремне групе за школу треба да покажу колико су

порасла, сазрела, постала мудрија, спретнија за време боравка у вртићу. Деца постају свесна својих способности, посебности, укуса, жеља. Али истовремено схватају да су део једне заједнице у којој мора да се поштује договор. Све више прихватају правила понашања групе, знајући да ће заједнички циљ остварити само ако међусобно сарађују.

У овом сазревању и развоју детета постоје велике индивидуалне разлике.

Позитивна слика о себи

Активности остваривања социјализације међу децом важне су за стицање позитивне слике о себи. Дете мора постати свесно својих способности уз истовремено уважавање туђих.

Пре тога треба код детета развити свест о себи као појединцу, о својим физичким и психичким карактеристикама и особеностима како би могло реално да вреднује себе, своје поступке и резултате свога рада.

Дете које пре поласка у школу није у стању да реално процењује своје психофизичке способности и да се у складу са овим могућностима уклапа у нову заједницу и прилагођава новим захтевима имаће проблема у социјалној комуникацији са

вршњацима, у разрешавању конфликта, теже ће се уклапати у заједничке активности и као резултат тога губиће мотивацију за учење. То се често дешава код деце од којих родитељи превише очекују, а не виде реално праве способности свога детета. То су ситуације када родитељ, заједно са учитељем, треба да тражи одговор на питање – шта је прави разлог несналажења детета у новој средини и како му помоћи.

У раду са таквом децом најважније је организовати ситуације које ће пружити могућности да дете потврди своје способности и да доживи успех нарочито у друштву својих другова.

Треба много стрпљења, педагошке и људске умешности, треба гласно ставити до знања детету када је успело, похвалити га, уткати у дете свакога дана делић самопоуздања, а резултат тога треба да буде мишљење детета о себи: „**Ја могу, ја умем, ја вредим**”.

Као што није добро да деца потцењују себе и своје способности, није добро ни када дете сувише високо оцењује своје способности, када тежи да увек буде у центру пажње и да доминира. Таква деца мисле да увек могу да реше сваку ситуацију без размишљања, а ако не успеју, окривљују другог. За њих је успех нешто што се подразумева, похвала такође, а

најважније им је да изазову реакцију околине.

Замерку доживљавају различито. Нека деца на њу не обраћају пажњу, док друга бурно реагују не верујући да се то односи на њих, расплачу се. Такву децу треба хвалити само када заслужи, са њима треба бити пажљив, не смемо их постидети пред другима, треба да се трудимо да кроз различите активности постану свесни својих способности и да постепено изграде реалну слику о себи и своме раду.

Развој и унапређење говора детета

У узрасту детета од три до шест година говор се веома брзо развија. Седмогодишње дете располаже богатим фондом речи из различитих области (изрази везани за његов свакодневни живот и активности којима се бави, дете зна изразе учтивости, поздрављања, речи за називе бројева, боја, почетних математичких појмова и друге речи за многе предмете и појаве).

Фактори који утичу на развој говора детета

- **Интелигенција**

Има велики утицај на развој говора, многи мере дечију интелигенцију на основу богатства њиховог речника. Код обдарене деце врло рано се развија говор, док код ментално

заостале деце само једна трећина говори правилно. Интелигентна деца не само да имају већи фонд речи него су и вештија у погледу стварања структуре реченице.

- Здравље

Веома је важно за развој говора. Дуготрајна и тешка обољења у детињству ометају децу да се друже са вршњацима. Дете које слабо чује споро савладава говор и заостаје за својим вршњацима.

- Пол

У току прве године нема разлике међу половима, што се тиче развоја говора, али већ од друге године па надаље девојчице, углавном, брже напредују у развоју говора од дечака.

- Односи у породици

Не само да је важно колико времена родитељи проводе са децом, већ и да то време буде корисно употребљено. Муцање се често јавља код деце у породицама где су лоши односи. У породицама где су деца мажена и где им се тепало долази до шушкања, нејасног и закаснелог говора. Нека истраживања су показала да деца из образованијих породица брже развијају свој говор.

- Истовремено слушање два језика

Сматра се да за развој дечијег говора није повољно истовремено слушање два језика. Уколико дете није сигурно како да се изрази може доћи до појаве бојаљливости и до каснијег развоја говора у оба језика. Индивидуалне разлике су велике.

Уколико су деца изложена позитивном утицају околине што се тиче развоја говора, резултати су следећи:

- богатији речник;
- већа вештина изражавања;
- виши степен граматичке развијености говора;
- потпуније сазревање говора;
- одсуство или незнатна израженост и брзо нестајање физиолошких сметњи у говору;
- спречавање муцања;
- спречавање патолошког тепања;
- брзо кориговање евентуалних поремећаја у говору.

Садржај дечијег говора

Садржај дечијег говора зависи од узраста и емоционалне обојености. За мало дете карактеристичан је ситуациони говор који је разумљив само уз дату ситуацију. Оно што не уме да каже, дете покушава да објасни мимиком и гестикулацијом.

У четвртој години дете све више прелази на контекстни говор који је разумљив сам по себи. Оно размишља док говори и говор полако постаје средство социјалног контакта са децом и одраслима.

Пасивни говорни речник детета је много богатији него активни. Разговарајући свакодневно са децом, код деце се развија све већа способност разумевања говора. Дете у почетку разуме просте реченице и тако му се треба и обраћати. У свом говору деца прво користе именице, састављене од једног слога, а затим од више слогова. После именица деца усвајају глаголе који означавају акцију: „дођи”, „држи”, „узми”, „баци”, „дај”. После тога усвајају придеве, а затим и остале врсте речи. Деца полако усвајају основну граматичку и морфолошку структуру језика. Што је дете старије квалитет говора се све више усавршава. Уз помоћ говора дете упознаје свет око себе и развијају се мисаоне функције.

Ако дете правилно чује и говори у овом узрасту, препознаје и речи које неко не изговара правилно. На крају предшколског узраста код деце се формирају прецизне акустичне представе речи и појединих гласова. Истраживања развоја говора код деце овог узраста показала су да говор постаје средство дечијег мишљења и комуникације са одраслима и са децом.

Значај социјализације у предшколском васпитању детета

Социјализација и интеракција предшколског детета

Први знаци социјалног понашања појављују се већ код бебе, са њеном способношћу да разликује лица од предмета и да на свој начин испољава задовољство због присуства других особа, тј. незадовољство када је оставе саму. У почетку мало дете имитира

одраслог, после тога појављује се плашљивост и неповерење према непознатим особама, ривалство према другој деци и на крају ступање у социјалне односе са њима. У предшколском периоду деца уче да ступају у контакте са другим особама, да се прилагођавају другима. Битан фактор овог развоја је дечије социјално искуство, односно контакти са другима које је дете успоставило од малена.

Према подацима истраживања које наводи Херлок: „У социјалном развоју деце могу се уочити одређени нивои везани за узраст. Двогодишње дете се претежно игра само али је спремно да подржава старију децу у начину игре и понашања уопште. Двоипогодишње дете отима играчке од друге деце и одбија да дели играчке са њима, што значи да још није спремно за сарадњу. Са три године појављују се прве појаве тимске игре. Са четири године дете постаје свесно мишљења других и утицај групе у којој се налази одражава се на његово понашање. Према томе, недостатак групног осећања постепено бива замењен делимичним прилагођавањем које омогућава детету да донекле координира своју игру са другима. Наредну фазу карактеришу успостављени групни односи и уживање детета у групном животу.” (Е. Б. Херлок: Развој детета)

У предшколским установама деца имају прилике да активно бирају са ким ће ступити у интеракцију. Постоје квалитативне разлике између интеракције одраслог и детета, и детета са дететом. Деца која имају прилике да учествују у активностима обатипа могу знатно више да обогате своје социјално понашање.

Стављање деце у одређене положаје у групи за време активности значајно је као начин утицања на слику коју формирају о себи, на њихово понашање и развој особина личности. Стављањем повучене деце у положај вође доприноси развоју њиховог самопоуздања. Агресивној и старијој деци може се дати прилика да воде бригу о неком млађем детету, да би се код њих развијао заштитнички став, одговорност итд.

Прилагођавање другима је способност која се стиче дружењем са људима и којом се формирају многа индивидуална својства личности.

На почетку, уласком у предшколску установу дете располаже искуством које је донело из своје породице. Оно се понаша у складу са тим и ту често наилази на ситуације које га збуњују. Поред њега су особе које нису толико пристрасне према њему као његови родитељи и имају мање разумевања за његов егоцентризам. Први контакти са вршњацима често

имају карактер сукоба, али управо су они значајни за развој понашања детета, приморавајући га да постане свесно личности других. Ови првобитни сукоби на крају, ако су вођени вештим васпитачким радом, прелазе у права пријатељства. Боравком у групи дете се постепено осамостаљује у односу на породицу, учи се да независно мисли, одлучује, усваја различита гледишта и вредности које му одговарају и прихвата облике понашања који одговарају групи у којој се налази. У заједници деце сличне себи дете се оспособљава за сналажење у најразноврснијим друштвеним ситуацијама. У групи се најбоље учи самопоштовање, без прецењивања себе, као и уважавање других без потчињавања њима.

Будући да је колективно васпитање основа рада у предшколској установи, његов је главни задатак развијање осећања узајамности, оспособљавање детета да се објективно постави у социјалним контактима.

Поред интеракције са вршњацима, социо-емоционалног и општег развоја деце, унапређивања сарадничких односа, доласком у установу долази до мешања деце различитих узраста. Старија деца помажу млађима развијајући код себе осећај одговорности, а млађа се идентификују са старијом децом која

су им по свему ближа него одрасли и опонашају их у одређеним способностима и вештинама. Млађа деца без поговора прихватају потчињену улогу у односу са старијим друговима, зашто би васпитач врло често морао да уложи доста труда. О томе треба водити рачуна приликом организације боравка деце у установи, формирањем мешовитих група. Каже се да дете правила понашања треба да учи исто тако, као што треба да учи да говори. У том процесу треба неговати сарадничке односе, спремност да уступи и дели ствари, да чека на ред, да има разумевања за туђа гледишта, што су услови да буде прихваћен у групи. Социјализација детета и његова оспособљеност за интеракцију има великог значаја у развоју његове личности и у каснијем животу уопште.

Родитељи и сви они који се баве децом треба да подстичу и штите оно што је у њему вредно, како би се периоди дечијег развоја смењивали одговарајућим редоследом и у томе сачувала права мера. На тај начин ће дете бити социјализовано као личност и успешно ступати у друштвене односе у каснијим периодима свога развоја.

Физичке активности у развоју детета

Један од најважнијих задатака предшколског васпитања је остваривање дечије потребе за кретањем. При томе се морају поштовати токови развоја детета и томе прилагодити циљеви, садржаји и поступци физичког васпитања детета.

Баш у овом узрасту деци је потребно обезбедити стицање разноврсних искустава кроз различите облике кретања који ће позитивно деловати на дечији раст и развој и унапређивати дечије здравље.

На узрасту од треће године до поласка у школу раст и развој дечијих ткива, органа и целог организма је веома буран, али ретко на ком пољу свог развоја дете тако брзо и тако много напредује као у моторици. Баш зато је сваком органу, без обзира коју функцију врши у организму, потребна редовна и правилно одмерена физичка активност. Под утицајем физичке активности организам јача, постаје отпорнији, функционише боље, а органи се мењају и развијају. За релативно кратко време дете прелази из стања у коме је зависно од одраслих до стања у коме је сасвим независно од других.

Већ око треће године моторика достиже такав степен развоја, да је дете веома покретљиво, гипко, спретно.

Покрети детета у том узрасту су још увек непрецизни да би на узрасту шестогодишњака дошло до успостављања вољне контроле над покретима, а покрети постали спретнији, тачнији, усклађенији.

Развијање моторике је важан услов успешном прилагођавању активностима које се организују у вртићу и које су важне за успешно учествовање у другим активностима (цртање, сликање, писање, игре спретности).

Социјални контакти се остварују у игри која се одвија кроз моторне активности. Физичка спретност детета веома је важна за његов углед у друштву, за стицање самопоуздања и позитивне слике о себи.

Телесно и духовно васпитање предшколског детета много зависи од правилно организованог физичког вежбања.

Дете све сигурније хода, скаче, трчи и располаже огромном количином енергије. Постигући моторну спретност, дете постаје сигурније у себе и успешније на другим пољима. Деци треба дати прилику кад год је могуће да се слободно крећу, опробавају и импровизују своје покрете.

Циљеви телесних активности

- Правилно развијено и здраво дете;
- Захваљујући непрестаном кретању и долазећи у контакт са својом околином, стицање различитих искустава;
- Одржавање покретљивости апарата за кретање (зглобова, мишића, веза);
- Формирање правилног држања тела и отклањање евентуалних неправилности;
- Развој различитих телесних својстава: брзине, снаге, издржљивости, прецизности, гipкости;
- Овладавање кретањем кроз простор (грациозно, у ритму, складно ...);
- Развој латерализације;
- Упознавање сопственог тела, његовог изгледа и његове функције;
- Успостављање равнотеже тела приликом ходања, трчања;
- Развијање свих мишићних група (мишића раменог појаса, мишића врата, трупа, руку, ногу, стопала, лица ...), а нарочито мишића опружача пошто су они код малог детета мање развијени;
- Развијање крупних мишића и способност њиховог коришћења;

- Развијање ситних мишића и све прецизнијих и економичнијих покрета;
- Јачање дисајне мускулатуре грудног коша и повећање капацитета плућа;
- Јачање нервног система и припремање дечијег организма за оптерећења која га очекују поласком у школу.

Задаци васпитача су:

- да путем слободне и организоване активности потпомаже правилан раст и развој детета и утиче на чување и унапређење здравља;
- да развија навике кретања, а помоћу њих да дете упозна простор и своје тело;
- да их подстакне да се изражавају покретом;
- да активност организује тако да деци представља радост и задовољство;
- да развија код деце самосталност, сигурност;
- да деца усвајају норме понашања ;
- да науче да што самосталније воде бригу о себи и да помажу другима;

- да подстиче децу на стваралачке активности и да им указују на лепоту покрета;

Позитивна мотивација деце је услов за успешно осмишљену активност. Свака организована физичка активност треба да се одвија у облику игре.

Увек треба наћи разлог да се деца похвале што их мотивише, даје им осећај самопоуздања и поверење у сопствене снаге. Игре треба организовати тако да су сва деца активна, да нема запостављене деце.

Физичка активност треба да доприноси развоју сарадње међу децом, да богати дечије искуство, деца треба да усавршавају своје покрете и да постају свакога дана све спретнија.

Да би дете напредовало у физичком развоју потребни су одређени услови и подстицаји.

По Богосављеви (М. Богосављев: Методика физичког васпитања деце предшколског узраста), услови потребни за телесни развој детета су следећи:

- Вежбе као осмишљена телесна активност за јачање здравља, за телесни развитак и унапређивање снаге, издржљивости, брзине и окретности;
- Природни фактори – сунце, ваздух, вода;

- Хигијенски услови – лична и општа хигијена, правилна исхрана;
- Справе и реквизити – су помоћна средства којима се допуњују телесне вежбе да би утицај на организам био већи и потпунији;

Децу треба на одговарајући начин мотивисати за физичку активност, побудити њихова интересовања, жељу за самопотврђивањем и опробавањем својих могућности.

Планирајући физичке активности, морамо водити рачуна о развоју дечијег организма и његовим могућностима. После треће године деца постају свакога дана све снажнија, виша и тежа. Долазећи у контакт са својом средином, опробавају и усавршавају своје покрете, развија се њихов коштаног-мишићни систем.

Крупни мишићи потребни за стајање, ходање и трчање развијају се више него ситни мишићи шаке. Баш због тога, физичке активности треба организовати тако да развијају и крупније и ситније мишиће и организам у целини. Активности не смеју да буду једноличне, треба да буду краткотрајне и умереног интензитета пошто се деца брзо замарају.

Како деца расту, како се систем органа за кретање, крвоток, систем органа за дисање и нервни систем развијају и усавршавају, тако и физичке активности могу бити дуготрајније и интензивније.

Физичке активности треба да буду добро организоване и систематичне, али морамо водити рачуна о слободи спонтаних дечијих покрета и о томе да се деца међу собом разликују, тј. да имају различите развојне могућности.

Деци треба омогућити да кретањем стичу разноврсна искуства и да усавршавају основне покрете који су им потребни у свакодневном животу, док за уско специјализоване вештине има времена и касније.

Не треба инсистирати на резултатима физичке активности него на самом процесу развоја опште способности и личности детета у целини и доживљавању радости кроз покрет.

„За физичко васпитање предшколског детета карактеристичан је нагласак на покретним играма које се по правилу изводе у групи. Њихов утицај се допуњава и систематским вежбама у којима се на стилизован начин представљају кретње из свакодневног живота или драматизују бајке и приче, а организују се и посебне активности које их садрже. Такође, често се

користе краће шетње и излети у природу који се комбинују са играма, извођењем спонтаних кретњи и развојем стваралаштва у покретима.”

(Ј.Лескошек: Теорија физичке културе)

Деца кроз покрет стичу непосредно искуство опажајући и упознајући своју средину. Координација ока и појединих делова тела је веома значајна за извођење одређених покрета. Дете, играјући се, запажа ове покрете, опробава их, на најразличитије начине, размишља о својим искуствима, замишља којих ће се игара играти сутра – а све то утиче на развој његових менталних способности.

Прва комуникација и упознавање детета са светом око себе је комуникација покретима, опажањима. Како дете расте та комуникација се усавршава, проговарајући прве речи, комуникацији покретом придружује се говор који га на најбољи начин допуњава.

Физичка активност детета је веома погодна за остваривање социјалних контаката са децом и одраслима. Групне активности погодују овим контактима, деца се прилагођавају другима, чине уступке у интересу групе, стичу пријатеље, прихватају правила

игре, науче да чекају на ред, усвајајући на тај начин драгоцену социјална искуства.

„Потреба за разним видовима физичке активности спада у основне људске потребе, а нарочито је важна у детињству. Сваком органу, без обзира коју функцију врши, неопходна је одређена правилно дозирана и редовна активност чије изостајање доводи до атрофије, дегенерације као и стварања услова за појаву болести. Насупрот томе, под утицајем физичке активности организам јача, постаје прилагођенији у функционалном и структуралном погледу, односно функционише боље и економичније, а његови органи мењају своју грађу и облик.”

(Ј.Лескошек: Теорија физичке културе)

„Физичке активности су за децу извор забаве и саставни део многих игара, оне дете чине срећним, утичу на развој дечијег самопоуздања и на целокупни дечији развој.”

Музичке активности у развоју детета

Суштина естетског васпитања и образовања музиком састоји се у следећем:

- да се код детета пробуди и развије смисао и осећај за лепо у музици;
- да музика детету постане извор естетског доживљаја ;
- да деца усвајају елементарна знања и вештине из области музике;

Васпитач у забавишту је прва особа којој се поверава овај веома важан задатак. Код деце треба постепено стварати навике за запажање лепог у музици. Слушајући успаванку, треба им обратити пажњу на лепоту музике успаванке или на лепоту музике живахног Одласком у природу децу треба подстицати да ослушкују цвркулт птица, шум ветра, жубор потока. Естетски доживљај је повезан са емоционалним, док деца слушају музику, приметитћемо промене у изразу њиховог лица, сјај у очима, покрете тела у ритму музике.

На веселу музику деца ће весело плесати или тапшати, на нежну, умирујућу музику деца ће се умирити и њихати, или опонашати успављивање лутке.

Музика са којом упознајемо децу мора да одговара степену дечијег развоја. Не сме да буде ни сувише дугачка, ни сувише тешка. Уз доживљај лепог и складног у музици дете је способно да доживи садржај музике. Доживљају садржаја музике треба да претходи припрема деце. Нпр. у пролеће, када се са децом разговара о променама у природи, о птичицама, лептирима и бумбарима, можемо слушати композицију Н. Римски Корсакова "Лет бумбара" у којој музика јасно дочарава лет бумбара, његово зујање, окретање.

Са децом треба после слушања музике разговарати шта су чула, на шта их то подсећа, како су се осећала док су слушала музику, а затим у оквиру других активности (околине, ликовних активности, књижевности) наставити проширивање дечијих знања.

Да би се створио емоционални однос према музици, треба већ слушану музику понављати више пута.

Естетски однос према својој околини и музици деца изражавају цртањем, плесом, самосталним стварањем мелодије. Те стваралачке активности детета треба похвалити, што ће утицати на развој самопоуздања и дечије опредељености за музичке активности (певање, свирање, слушање музике,

песне активности и различити облици дечијег музичког стваралаштва).

Предшколска педагогија заступа мишљење да су за музичке активности способна сва деца иако ће њихова остварења бити различита у зависности од музичких диспозиција, од степена развијености тих диспозиција, од социјалне средине детета и од педагошког утицаја на дете.

Ако дете живи у средини лишеној било каквих облика уметности, његове способности ће се спорије развијати него код детета које одраста у средини богатој уметничким подстицајима и доживљајима.

У музичким играма развијају се дечије сензорне и слушне способности, деца могу да запажају разлике у висини, јачини тона и у ритму.

Музика утиче на развој моторике деце, на правилно држање тела, на координацију покрета руку и ногу, на квалитет ходања и трчања.

У музичким играма деца потчињавају своје покрете музици, радо и вешто користе удараљке, крећу се у ритму музике. Током музичких активности деца стичу навику слушања музике у тишини, да удараљкама не ударају јако, да химну слушају стојећи.

Интереси деце овог узраста за музику су спонтани и краткотрајни. Колика ће бити пажња детета током музичке активности зависи од тога колико смо мотивисали дете знајући да је пажња у овом узрасту нехотична и краткотрајна.

Музичке активности доприносе развоју памћења. Деца овог узраста лакше памте песме које су повезане са њиховом активношћу (игре с певањем).

Постављањем различитих захтева развијамо и повећавамо способност свесног, намерног памћења.

Музичке активности доприносе развоју мишљења. Долазећи све чешће у контакт са различитим композицијама, деца закључују да весела композиција има бржи темпо, а сетна композиција полагању темпо.

Током музичких активности код деце се развија стваралачка машта. Деца импровизују покрете уз музику, производе различите звукове удараљкама, смишљају своја музичка остварења. Током малих музичких активности поједина деца нас просто изненаде својим маштовитим стваралачким остварењима. Деца добијају заслужену похвалу и топао аплауз својих другара. Стидљивија деца бивају охрабрена да покажу шта знају добијајући заслужена признања за свој успех.

Задаци музичких активности:

- да се код деце побуђује и постепено развија интересовање за музику и изазива радосно расположење;
- да се свакодневним контактом са музиком ствара ведро и пријатна атмосфера која ће код деце изазвати ведро расположење и благотворно деловати на дечији организам у целини (на психо-моторни, емоционални развој, на правилан развој нервног система);
- да се код деце развија жеља за учествовањем у музичким активностима, као што су певање, свирање, кретање уз музику;
- да се стварају основе за развој музичких способности: слуха, памћења, ритма;
- да се негује дечији глас и подстиче жеља за индивидуално и групно певање;
- да се код деце проширују и обогаћују утисци изазвани музиком и емоционални доживљаји;
- да се стварају услови за развој слушне осетљивости, развој слуха, памћења, осећаја за ритам, разликовање тонова по висини, јачини, трајању, боји;
- да се негује чисто певање уз правилно дисање и правилно

и јасно изговарање текста;

- да развијањем осећаја за ритам деца запажају и правилно изводе три различита музичка трајања (четвртина, осмина, половина) – у говору, покретима, на удараљкама;
- да се развојом музичких способности код деце формирају љубав и трајно интересовање према музици;

Задаци музичког васпитања ња током музичке активности остварују се:

- певањем;
- слушањем музике;
- музичким играма;

Певање

Певање је активност која је најближа деци. Васпитач треба код деце добрим примером, стварањем пријатне атмосфере да побуди жељу за певањем. При томе треба да води бригу о култивисању дечијег гласа, гласовних могућности, о правилној дикцији и артикулацији.

Деца треба да певају умереном јачином, без напрезања, викања, гримаса. Мелодија треба да буде лака, сликовита, да се деци свиди, да се састоји од речи које су једноставне за изговор.

Са млађом децом почиње се певање песама умереног темпа. Мелодије треба да буду једноставне, опсега дечијег гласа од D1 – G1, а касније од C1 – A1, од два до пет тонова (четвртине и осмине по трајању).

Деца старије групе могу да певају песме опсега од D1 – H1, а касније од C1 – C2, по трајању могу бити и четвртине и осмине. Ниске и високе тонове треба певати тихо јер деца немају усвојену технику певања.

При заједничком певању треба обратити пажњу да оно буде усклађено, са умереном јачином гласа, деци треба оставити слободу за стваралачке импровизације и спонтано измишљање. Као подстицај за то могу да послуже већ научене песмице, бројалице, тренутна догађања увртићу, празници, рођендани ...

Приликом певања не сме се заборавити на индивидуалне способности деце, на њихове потребе и могућности.

Слушање музике

Слушањем музике различитих жанрова примерених деци овог узраста, њиховим потребама и могућностима, ствара се у групи пријатна и опуштена атмосфера која позитивно делује на дечија чула, емоције, нервни систем, естетски доживљај.

Деца прво треба да слушају кратке композиције ведрога карактера, успаванке, отпеване или одслушане, дечије композиције, народне песме живог ритма, вокалне и инструменталне композиције познатих композитора намењене деци, државне химне, песме које говоре о традицији свога народа, везане за верске празнике (Химна Светом Сави, светосавске, божићне, ускршње, иванданске...), музичка остварења нашег народа и светска музичка остварења.

Нудећи деци одабране музичке подстицаје развијамо код деце осетљивост за уочавање динамике (гласно – тихо), темпа (брзо-лагано-умерено...), карактера (весела, тужна, нежна, свечана, духовна, успаванка), да ли пева хор или се чује оркестар...

Најважнији задатак је побудити код деце интересовање према слушаној музици и развијати љубав према различитим музичким садржајима.

Свирање

Децу треба упућивати на изражавање путем музичких инструмената.

У првим, најједноставнијим говорним играма, упућујемо децу на могућности коришћења свога тела као инструмента –

властите удараљке (тапшање, лупкање ногама, ударање рукама по коленима...).

Деца веома радо учествују у оваквим активностима, упознају могућности сопственог тела изражавајући се покретом и речју. Деца радо лупкају поклопцем о шерпу у кутку кухиње, кутију од коцака претварају у бубањ, штапиће претварају у гитару, поређане уже коцке претварају у дирке од клавира ...

Децу треба подстицати на овакве активности у стваралачком кутку, од различитог материјала стварати нове инструменте (свиране, звечке, бубњеве ...).

Деци треба омогућити да се упознају са разним музичким инструментима директно или путем слика, дати им могућност да их опробају и откривају њихова својства.

Понудимо деци штапиће, звечке, прапорце, триангл, кастањете, чинеле, бубањ (Орфов инструментаријум) објаснимо им начин коришћења, научимо их да музички инструменти служе за свирање и изазивање пријатног расположења, а не ударање и стварање галаме.

Инструменте понуђене деци можемо користити за ритмичку пратњу бројалица, песама, за драматизацију прича, као увод у музичку игру.

Музичке активности треба повезивати са другим активностима (уознавање околине, физичке активности, ликовне активности, говор и књижевност).

Плесне активности

Плесне активности представљају јединство музичких, телесних, драмских, ликовних и говорних активности. Уознајући могућности свога тела, деци треба обраћати пажњу на правилно држање тела, на складност покрета, грациозност, глпкост, на сналажење детета у простору.

Треба задовољавати дечију потребу за певањем и играњем и остављати простора за импровизацију. Децу треба подстицати да уважавају захтеве, да у плесним активностима певање, музика, покрет и држање тела треба да представљају једну целину. Приликом уважавања ових захтева не смео заборавити на индивидуалне разлике међу децом, на потребе и могућности сваког детета.

Народне игре и плесове за одрасле не смео укључивати у плесне активности детета пошто дечији коштаномишићни апарат још није спреман за покрете и оптерећења који се тамо примењују.

Као што у раду са децом штети премало подстицаја исто тако штети и превише подстицаја на различите начине. Зато је васпитач у раду са децом најодговорнија особа, која треба добро да познаје све етапе дечијег развоја и да тачно зна који захтеви одговарају којој етапи.

Плесне активности треба да изазову код деце ведро расположење и да допринесу усвајању различитих вештина и знања.

Упознавање деце са народним стваралаштвом у области музике

Децу треба упознати са народним стваралаштвом, са народним песмама, играма, плесовима, са народним ношњама, са усменим стваралаштвом, са народним инструментима, са традиционалним дечијим играма и играчкама.

У ове активности можемо укључити ужу и ширу породицу која нам може помоћи својим причама „како је то некада било”, доношењем народних ношњи, инструмената (фруле, двојнице, гусле), играчака којима су се некада играли, а могу показати деци неке од игара и плесова које знају и које су играли као деца или млади.

Са децом можемо отићи у етнографски музеј (ако има могућности) где ће деца видети народне ношње и све оно што представља прошлост једног народа. То може да послужи као добра припрема за организовање плесне активности.

Припрема за плесне активности почиње већ у млађем узрасту учењем ташунаљки, цупкалица, импровизацијом ритмова приликом ходања, марширања, скакутања.

Деца усвајају народне плесове једноставних ритмова – 2/4, 4/4, 3/4... Они могу да буду комбиновани, да се изводе уз тапшање, цупкање, скакутање. Покрети се састоје од корачања са привлачењем или укрштањем, десно-лево, напред-назад.

Деца уживају у плесовима, радо играју у паровима, певајући уз музику, или без.

Најважнији задатак плесних активности је да изазову радост код деце, да сва деца радо учествују, без обзира на индивидуалне разлике, да им покрети постају све спретнији и лепши. Стичући свакога дана све веће поверење у своје способности, да развијају код деце љубав и жељу за укључивање у организовани облик плесних активности када за то дође време.

Музичка активност састоји се од певања, слушања музике, музичке игре, које заједнички представљају једну целину.

Ток музичке активности

Уводни део

У њему се остварује психичка припрема деце, побуђује се дечији интерес и пажња за активност у којој ће учествовати.

Уводни део треба да буде кратак и емотивно обојен.

Средишњи део

Он се састоји од певања, слушања музике и музичке игре (редослед одређује васпитач). Ако активност почиње певањем, спроводе се вежбе дисања, препоручује се да деца најпре отпевају лакшу, познату песму, коју воле, а после да се пређе на усвајање нове песме.

Ако активност почиње музичком игром деца најпре изводе познату игру, а затим усвајају садржај и покрете нове игре.

Ако активност почиње слушањем музике, деца прво слушају познату музику, а затим прелазе на нову композицију проширујући своје искуство.

Васпитач похваљује децу за успешно учествовање у активности и по жељи деца понављају усвојене песме и игре.

Мора се водити рачуна о трајању активности у односу на узраст и могућности деце. Код млађег узраста активности би требало да трају 10-15 минута, а код старијег узраста 25-30 минута.

Значај ликовних активности у раду са децом предшколског узраста

Време од рођења до поласка детета у школу је време када се формирају и уобличавају сви дечији потенцијали: физички, чулни, емоционални, интелектуални, стваралачки, креативни.

Свакога дана дете упознаје нешто ново, проширује своја скромна искуства, комуницира са светом покретима, шарама на листу папира, говором.

Током упознавања нових предмета дете уочава на њима оно што одрастао човек и не примећује. Оно на себи својствен начин учествује у стваралачким активностима играјући се, у почетку без намере да нешто конкретно створи.

Дете, шарајући по папиру, задовољава своју потребу за покретом, немајући циљ изван тога. За дете то представља игру.

Дечије изражавање је искрено, спонтано, засновано на унутрашњим потребама.

„И деци и уметницима је заједничко то што више него остали људи запажају сличности и везе међу предметима и појавама који на први поглед уопште не личе. Ову способност асоцијативности и мишљења предшколска

деца испољавају нарочито у играма маште или улога, али она код веома малог броја људи остаје очувана до зрелости.”

Деца уживају стварајући (цртајући, сликајући, обликујући). Она се спонтано и искрено препуштају стваралачком заносу. Најважније је да се деца не ометају у томе, да им се не постављају стереотипни захтеви и правила којима треба да се приклањају. Уколико се то догоди, долази до гушења креативности детета, заустављања дечијег развоја и његовог враћања уназад.

Дечије ликовно стваралаштво треба подржавати и подстицати. Предшколска установа је право место где ће се уз одговарајуће правилне подстицаје у правом моменту, када су за то код детета сазрели услови развоја, организовано усмеравати њихов креативни развој.

Ако је дечије стваралаштво подржано и усмерено на правилан начин, дете ће се постепено развијати у самосталну и независну личност, стицаће поверење у сопствене снаге и идеје.

„Не опонашати друге него тежити стваралаштву оригиналности!” – то би требало да буде један од најважнијих задатака родитеља и предшколске установе на свим развојним пољима детета.

У супротном, дете ће постати емоционално нестабилно, бојажљиво, опонашаће друге, прецртаваће, туђа решења и ставове прихватаће као своје.

Да бисмо подстакли дечије стваралачко изражавање, потребно је:

- подстицати стицање и проширивање дечијих искустава на разним пољима, кроз све области васпитно-образовног рада;
- подстицати дечију радозналост, мишљење, закључивање, долажење до решења неког проблема самооткривањем;
- развијати код деце способност за комуникацију (покретом, говором, средствима музичког и ликовног изражавања);
- помагати детету и учествовати заједно са њим у трагању за стваралачким изражавањем како би оно постало богатије и смелије...

Да бисмо добро упознали предшколско дете, треба да пратимо његов развој кроз активности којима се бави. Оно што дете нацрта, наслика или направи помоћи ће нам да упознамо његов психо-моторни, ментални, емоционални развој, развој перцепције и смисла за лепо.

Фазе развоја дечијег цртања

Фаза шкрабања

Почиње крајем друге године и траје до око четврте године живота. Ако ова фаза траје и после четврте године живота, треба за то потражити праве разлоге (нпр. емоционална нестабилност детета услед принове у породици...). Ако се ово стање и даље задржи до поласка у школу, дете може имати потешкоћа при читању и писању.

Предшематска фаза

Она траје од четврте године до поласка детета у школу. Деца прво представљају човека као пуноглавца (руке и ноге излазе из главе), а касније цртеж у потпуности сазрева. Посматрањем дечијег цртежа може се боље разумети дечије понашање и дечији развој.

Деца цртају оно, чега се у том моменту сете изражавајући на тај начин своје искуство. У почетку цртају оно што виде, а касније и оно што замишљају. Све што цртају стављају у однос према себи (дечији егоцентризам).

Анализирајући дечији цртеж, треба посматрати шта се налази на њему и однос детета и нацртаног.

Ликовно изражавање детета утиче на његов емоционални

развој, интелектуални развој, телесни развој развој опажања, социјални развој, естетски развој и развој креативности.

Има деце код којих ликовно изражавање доводи до потпуног емоционалног укључивања у оно што раде. Веома се лако прилагођавају понуђеној активности и радо учествују у њој. Ова деца се слободно и самостално изражавају.

За разлику од њих има деце која се теже прилагођавају. У њиховим радовима се појављују исте фигуре и детаљи, подражавају туђе радове, не трагају за својим ликовним изразом. Код такве деце треба пронаћи праве разлоге и помоћи им да се стваралачки изражавају.

Цртеж човека се користи као један од тестова интелигенције. Ако је он богат детаљима, знак је високе интелигенције детета.

Развој моторике детета иде од раменог појаса према зглобу и мишићима шаке. Дечији покрети у почетку полазе из рамена и зато у почетку цртају хоризонталне, вертикалне, косе линије, а затим развојем зглоба шаке цртају кружне и тачкасте линије.

Први облик који деца цртају је облик круга, а затим и троугласти и квадратни облик. Круг за дете може да представља различите ствари: човека, ауто, кућу... Он за дете не представља облик, него опште својство предмета.

Дакле, способност ликовног изражавања детета огледа се у физичкој спретности и координацији ока и руке. На то треба посебно обратити пажњу припремајући децу за полазак у школу.

Развој опажања

Ако су дечија перцептивна искуства богата, код њих је развијена способност уочавања боја, облика, просторних односа, уочавање својстава материјала за обликовање – што се огледа у њиховом ликовном изражавању које је такође богато.

Социјални развој

Доласком у забавиште и успостављањем социјалних односа са децом и одраслима дете почиње да црта људске фигуре и себе у различитим ситуацијама (у игри, у породици...). Ако дете има проблем у социјализацији, људске фигуре су разбацане по папиру, а себе црта одвојено од осталих.

Естетски развој

Ликовним изражавањем развија се код деце смисао и осећај за лепо. Цртајући, сликајући, деца стварају једну повезану целину, естетски вредну и креативно уобличену.

Развој креативности

Негујући дечије ликовно изражавање, треба све учинити да подстичемо код детета индивидуални приступ датој активности и на тај начин развој дечије креативности.

Циљеви ликовних активности:

- откривање, упознавање и развијање способности ликовног изражавања;
- развијање способности уочавања визуелних својстава боја, облика и просторних односа;
- маштовито уношење детаља у ликовну целину;
- задовољавање дечије потребе за ликовним изражавањем;
- развијање естетске осетљивости и смисла за лепо;
- развијање интересовања за ликовно изражавање различитим техникама;

Задаци васпитача у оквиру ликовних активности:

- обезбедити услове за стварање стваралачке креативне личности;

- током рада успоставити топао и близак однос са свом децом;
- водити бригу о индивидуалним разликама међу децом;
- створити опуштену и пријатну атмосферу у којој ће деца имати све услове за слободни стваралачки развој;
- указивати деци на богатство боја, линија, облика, примерима ликовне уметности који одговарају развојним могућностима деце;
- упознавање деце са различитим ликовним техникама и начином њиховог коришћења;
- не давати детету готове шаблоне, нити цртати уместо њега, како не би наштетили дечијем ликовном развоју и угушили његове стваралачке способности;
- развијање способности уочавања лепог у својој околини;
- развијање осетљивости за боје и њихове нијансе;
- подстицање код деце радосног расположења и жеље за учествовањем у ликовним активностима; организација посета изложбама, галеријама и сусрета са ликовним уметницима;
- омогућити деци да се сретну са делима наше традиције, повезане са верским и народним обичајима (фреске,

иконе, фреске цркава и манастира);

- разговори и естетско вредновање ликовних радова деце.

Деци треба понудити различите ликовне технике, као могућност њиховог стваралачког изражавања. Ту треба водити бригу о дечијим узрасним и индивидуалним способностима и о томе да деца понуђене технике могу самостално да користе. Ликовни прибор треба да буде припремљен и квалитетан. Користећи различите материјале и откривајући њихова својства, деца стичу лична искуства.

Децу треба мотивисати на прави начин, теме треба да буду повезане са дечијим искуством и доживљајима, а не стереотипне, да би покренуле дечије емоције, машту и развој стваралачких способности.

Значај комуникације у развоју предшколског детета

Када се дете роди, први облик комуникације са спољашњим светом је комуникација плачем, покретом, мимиком. Оно свакога дана све више ступа у интеракцију са својом социјалном средином.

Комуникација је за дете успостављање односа са другима, средство изражавања мисли и осећања, размена порука, вербалних и невербалних.

Функције комуникације су врло разноврсне, сложене и обухватају:

- успостављање и одржавање односа са другима (постављање питања, тражење помоћи, давање упутстава, договарање о заједничкој активности);
- изражавање, саопштавање својих идеја и осећања (објашњавање сопствених поступака, тежњи);
- тражење одговора на питања о употреби ствари (узроцима неких појава, разликама и сличностима између предмета);
- преношење информација (именовање предмета и појава, њихово описивање и објашњавање, одређивање односа,

сличности и различитости међу њима);

- говорење о ономе што се замишља и представља (у симболичкој игри, цртању, моделовању и пантомими).

На комуникацију унутар ситуације утичу различити чиниоци.

То су:

- особе које учествују у њој (њихове особине, узраст, искуство);
- број особа;
- место на коме се налазе;
- време којим располажу;
- њихови мотиви, итд.

Успешна комуникација захтева прилагођавање ових чиниоца и то је једна од најважнијих способности које у процесу васпитавања треба развијати код деце.

„Оно што се учи није језик већ способност његовог одговарајућег коришћења за стварање порука које ће омогућити успех комуникације... Језик је инструмент, а дете се учи да се њиме служи...” (Pagé М. и други: Језик у предшколској установи).

Да би се код детета развио говор, оно треба да ступа у комуникативне односе са одраслима и са децом, да учествује

у разним активностима које подстичу и помажу развој дечијег говора.

„Појам комуникације се може одредити као размена значења међу људима, размена идеја и искустава међу појединцима, саопштавање информација другим особама о стварима и појавама, однос при коме једна јединка утиче на понашање друге.”

(Н.Рот: Општа психологија)

У предшколском узрасту говор је прилагођен саговорнику и датој комуникативној ситуацији. Символичка активност детета највећим делом се одвија кроз покрет.

Дете се изражава различитим видовима невербалне комуникације, мимиком, гестовима, подражава звукове разним предметима, својим гласом и музичким инструментима.

У телесно изражавање дете уноси елементе плеса, пантомиме и драмске игре. Најприродније и деци увек блиско је изражавање уз помоћ сопственог тела. Због тога је важно деци понудити изражавање кроз различите покретне игре, импровизоване покрете уз ритам, који имају значење и могу преносити осећања на друге.

Када дете, захваљујући развоју покрета руке, открије да може остављати трагове на папиру, започиње његово ликовно изражавање. Тако настају први цртежи детета. Дете стиче ново средство комуникације које му олакшава да се изрази али и да прима поруке, нарочито оне које долазе визуелним путем. Цртање, сликање и пластично обликовање нису само начини ликовног изражавања већ и активности путем којих дете стиче искуства откривајући свет око себе. Дете разликује појаве и облике у свету око себе и на тај начин се изражава.

Дете од рођења производи различите звукове који представљају прве знакове његовог постојања и средства комуникације али и начин да уђе у свет шумова, гласова и у свет музике. Зато га у томе треба подржавати и научити да користи неисцрпне могућности комуницирања путем звукова и гласова разних врста, интензитета, боја... Тако дете постаје не само онај који репродукује ове гласове и звукове, већ и стваралац различитих музичких облика, користећи свој глас или различите предмете у произвођењу звукова.

Описане активности, поред тога што позитивно утичу на развој детета, утичу и на дечију духовну развнотежу.

Посебно место међу различитим облицима комуникације припада говору. Усвајање говора је од огромног значаја за читав процес социјализације детета, он има пресудно значење за учење и за сналажење детета у друштву.

Услови за успешно овладавање језиком су сазревање централног нервног система, правилно функционисање говорног апарата и чулних органа детета, као и присуство особа са којима ће дете комуницирати. Веома је важно да дете буде мотивисано да користи говор као средство комуникације, што у многоме зависи од његових емоционалних односа са најближима.

Одрасла особа треба да буде заинтересована за оно што дете прича, да га пажљиво слуша и разуме, да подстиче дете на изражавање, на постављање питања, на решавање проблема и на коришћење језика као средства сазнавања.

Практични интереси детета у игри и потреба за расправљањем и доказивањем сматрају се једним од главних подстицаја да деца своја схватања изражавају речима.

Како унапредити квалитет и комплексност дечијег говорног израза? А. Миљак (Могућности за развој вербалне комуникације у предшколским установама) препоручује за ту

сврху организацију ситуација у којима сам контекст захтева више причања, пошто не садржи друге активности. То су нпр.: све ситуације у којима деца причају своје доживљаје, игре драматизације, причање прича, разгледање сликовница.

Нарочито се препоручује неговање слободе дечијег израза у мењању, измишљању и стварању нових садржаја на основу сопственог искуства или спајањем разних елемената садржаја из прича за које је дете раније чуло.

Препоручују се и поступци којима ће се код деце изграђивати схватање да је говор састављен од речи, да су знаци на хартији писана верзија говора што је важно и као припрема детета за читање.

Сви наведени облици комуникације значајни су за развијање дечије иницијативе и стваралаштва у процесу сазревања, постепеног осамостаљивања и активног укључивања у живот заједнице којој припадају.

До треће године живота говор детета често разумеју само они одрасли који су стално са њима. Ово је због тога што **говор малог детета има ситуациони карактер**. Овакав говор се користи у процесу непосредне комуникације. У оваквом говору велику улогу имају гестови, показивања, мимика, емоције.

Ако се развоју говора детета не посвећује довољно пажње, може се десити да се чак и ситуациони говор налази на ниском нивоу развоја. Нису ретки случајеви да деца разумеју веома много речи које им се упућују, али активно користе само 10-15 најпотребнијих. У осталим случајевима комуникативну ситуацију надограђују помоћу мимике, преко гестова и слично. Оваква деца могу заостајати од својих вршњака не само у говорном већ и у интелектуалном и емоционалном развоју. То често не зависи од индивидуалних способности детета већ од средине у којој дете одраста.

У приликама када ситуациони говор није довољан да се саговорнику исприча ситуација у којој је непосредно учествовао, да се преприча прича, користи се тзв. **контекстни говор**. То је виши ниво овладавања говорном активношћу јер онај који говори мора јасно да замисли редослед догађаја о којима је реч, речима треба да изрази тај редослед и свој однос према њему. Употреба оваквог говора нарочито долази до изражаја у школи када се од детета тражи да састави причу према слици, да преприча причу... Ту се врло често показује неспособност неке деце да обаве чак и врло једноставне задатке. Ради се углавном о оној деци која су се до поласка у школу

одлично сналазила у ситуационом говору и коју одрасли нису припремили за сложеније задатке.

Следећи облик говора који се развија приликом поласка детета у школу је **објашњавајући говор** који поставља највише захтеве пред интелектуални развој детета.

Важан моменат у развоју говора предшколског детета је богаћење његовог речника. Дете од шест година може активно да користи већ и до три хиљаде речи. Богаћење речника детета у тесној је вези са говором одраслих који га окружују. Дете треба стављати у ситуације да чује што већи број нових речи. Сваки предмет треба именовати правилно, постепено уводити у говор детета нове називе предмета, њихова својства и радње са њима.

Речник млађег предшколског детета углавном се састоји од речи које означавају предмете за свакодневну употребу. Дете свакога дана треба да се упознаје са новим појмовима и зато треба искористити сваку нову ситуацију за проширење дечијег речника. Када читамо деци причу, детету треба објаснити појмове које не разуме и поновити му више пута.

Поред тога што у развоју речника детета важно место има способност разумевања нових речи, треба се трудити да дете

активно употребљава све већи број речи. Ту треба користити специјалне игре у којима учествује више деце, а задатак им је нпр. да деца именују сличности и разлике између два показана предмета...

Коришћење нових речи најбоље се може усвајати кроз различите игре. Нпр. именовање познатих играчака, занимања, ко ће пре назвати једном речју све предмете које набрајамо...

Уколико се са децом правилно говори, она углавном добро изговарају све гласове, изражавају своје мисли и осећања у реченицама. Нека деца теже изговарају гласове као што су ш, ж, ц, р, л, љ, али добро организованим индивидуалним радом са њима у облику говорних игара и вежби артикулације отклањају се ови недостаци до поласка у школу.

Уколико се код неке деце примети заостатак у развоју говора и у изговору појединих гласова који не могу да се отклоне свакодневним радом са њима, тражи се помоћ логопеда и психолога.

Код деце се могу појавити тешкоће у комуникацији због недовољног познавања језика који се може отклонити свакодневним богаћењем дечијег речника, стављањем детета у различите ситуације, да говори и да тиме све више развија своје комуникативне способности.

Најприроднији начин за развијање вештине комуникације код деце је организовање посебних језичких активности и комбиновање различитих активности.

Како помоћи деци да развијају свој говор? Као прво, треба им пружити добре говорне моделе. Током целодневног боравка у предшколској установи, деци треба дати могућност за развој говора у разним ситуацијама:

- током оброка, свлачења, облачења;
- током разговора о различитим темама;
- одговарањем на бројна дечија питања;
- причањем са децом о ономе што их интересује;
- током боравка на дворишту, у шетњи, на излету;
- током договарања о правилима понашања у забавишту;
- припремајући се да прославимо рођендан друга;
- током спонтане игре са друговима и одраслима;
- током неговања биљака и животиња у кутку природе ...

Све ове ситуације могу послужити за учење правилног говора, за богаћење речника и за међусобно боље споразумевање.

Развијајући свој говор, дете ужива у њему, путем говора размењује своје мисли и осећања са друговима и одраслима. Играјући се неке игре, потпуно се предаје објашњавању уз помоћ речи како се игра игра – другу који није упознат са њом.

Да би деца разумела шта други каже, морају да умеју да га саслушају. Значи, поред тога што је у процесу комуникације важно бити активни учесник исто тако је веома важно бити и активни слушалац.

За разумевање овог вида комуникације погодне су различите игре у мањим групама (једна група деце или васпитач говори шта треба да се уради, а друга група пажљиво слуша да би могла да уради задатак, или нпр. једно дете описује речима слику коју друга деца не виде, а остали цртају само на основу онога што су чули...).

Задаци васпитача у погледу неговања способности комуникације су:

- неговање различитих видова свакодневне комуникације, невербалне и вербалне;
- успостављање и одржавање односа са другима (постављање питања, договарање, тражење помоћи...);
- изражавање својих мисли и осећања говором;
- тражење одговора на постављена питања;
- учествовање у симболичким играма (замишљање, пантомима);

- да омогући развијање фонематског слуха за правилну дискриминацију гласова;
- да тачним акустичним представама утиче на правилну артикулацију дечијег гласа;
- да ствара услове за неговање граматички правилног говора;
- стварање свих услова за добру комуникацију (спонтаност, искреност, предусретљивост, способност да се саслуша други и сачека да каже своје мишљење);
- да негује спонтане ситуације за комуникацију са децом и одраслима;
- да подстиче преношење невербалних порука (гестова, мимике, пантомиме) у вербалне.

Да би васпитач био добар узор детету за развој говора, његов говор треба да поседује следеће особине:

- правилну артикулацију;
- јасан, пријатан глас;
- природан, изражајан, осмишљен, граматички тачан говор;
- богат речник;
- умерену гестикулацију при говору.

Деца поседују веома развијене способности креативног изражавања нарочито ако су правилно мотивисана.

Развијање говора код деце утиче на развој детета у целини, на развој његовог стваралаштва на различитим пољима.

Стваралачко изражавање мисли и осећања путем говора свакога дана постаје богатије и садржајније. Дете је у стању да прича дугачке приче које су плод његове бујне маште, да смишља своје песме... Васпитач то треба да примети, да похваљује малене ствараоце, да негује њихову способност изражавања и да их и даље позитивно усмерава.

Комуникација детета са књижевним делом

Размишљајући коју причу да одаберемо и да прочитамо деци, треба поћи од дечијих индивидуалних развојних способности, од њихових потреба и интересовања. У процесу комуникације са књижевним текстом учествују са једне стране писац и његово дело, а са друге стране мали слушалац.

Садржај поруке упућен деци путем књижевног текста треба да одговара њиховом узрасту, искуствима и сазнањима. Само садржај који интересује дете, који за њега има „лично значење” побудиће његова интересовања и знатижељу.

Говор књижевног текста треба да је прецизан и јасан а живе слике у њему треба да дочаравају различите ситуације.

Књижевни текст треба да пружа детету могућност развоја комуникативних способности. Говорећи о језику и форми књижевног текста, Душан Радовић је рекао: „Књижевни текст може да послужи као мотивација за разговор са децом о некој теми.”

Књижевност је веома важна у животу детета. Читајући – говорећи деци успаванке, ташунаљке, цупкалице, бројалице... упознајемо децу са различитим књижевним врстама и она први пут чују речи свог матерњег језика „уметнички обојене”. Оне привлаче дечију пажњу, деца их радо говоре, певуше и већ у овом узрасту опредељују се за њих свим срцем.

У породици у преношењу књижевног блага главну улогу имају родитељи, баке и деке, а у предшколској установи васпитач.

У литерарној комуникацији васпитач је посредник између књижевног дела и детета као слушаоца, пошто се ради о деци која још не умеју да читају.

Васпитач бира књижевно дело са којим ће упознати дете, интерпретира га читајући или говорећи напамет. Вештина васпитача се састоји у томе да детету омогући потпуни доживљај књижевног дела, да подстакне његову машту, да комуникацију између књижевног дела и детета прилагоди дечијим могућностима разумевања.

Приликом избора књижевног дела мора водити рачуна да његов садржај буде повезан са дечијим искуством и да пружа могућности детету да учи и стиче нова сазнања.

Књижевно дело треба да буде једноставно, а тема дела треба да буде блиска дечијем искуству. Поред естетских критеријума, а то су: једноставност, чистоћа израза, маштовитост, треба уважавати и развојне критеријуме, дечија искуства, потребе и интересовања.

Књига за децу треба да буде разумљива, „лепа и добра играчка“, ведра, пуна хумора, да помаже детету да разуме свет око себе, оригинална, богата у ликовима и догађајима.

„У рукама младог читаоца који је пре свега разиграно и маштовито детекњига се лако преображава. Од мудрог учитеља и саветодавца она постаје весела играчка. Књига је детету у многим тренуцима исто што и шарена лопта, крчки обруч, кокетна

лутка, стреловити аутомобилчић или зањихана љуљашка. И као што му играчке помажу да на један особен, стваралачки начин изграђује свој свет који није ништа друго до наново креирана и сопственим моћима и жељама прилагођена свакодневна средина у којој се дете налази у супериорнијем положају него што је то у стварности, тако му и књига у најразноврснијим видовима служи као материјал за духовну игру, за фабулирање, за изграђивање света фантазије и пуστοловине који поред елемената из реалног света носи у својој структури и оне који чине неопходан механизам прилагођавања детета и савлађивања тешкоћа у процесу израстања у зрелог и равноправног члана људске заједнице. У томе огромну улогу има идентификација детета са јунаком који одговара његовим особинама и хтењима и преко кога оно све док не склопи корице и још дуго после тога доживљава снагу, важност, победу правде и личних жеља.

Према томе, књига је првенствено привлачна зато, што омогућава игру маште, кидање граница реалности, забаву, неслућену пуστοловину, остваривање жеља и личну афирмацију. Она даје материјал да би се добро познати свет преламао кроз призму сопствених могућности и скривених потреба. Она је оно чаробно „кобајаги” што као мост стоји између дечијих

отпора и животних нужности које оно треба да разуме и прима.”

(А.Марјановић: Моје дете и књига)

Поставља се питање: када треба почети читати приче деци? Већ мала деца веома пажљиво прате и слушају причу коју им чита драга особа. Како деца богате свој речник, расте и њихова жеља и пријемчивост за приче и песме. Прича за млађи узраст треба да буде кратка, јасна, да је повезана са дечијом свакодневницом, догађања треба да буду деци позната и блиска, а догађаји у причи да се ређају један за другим.

Старијој деци могу се читати и дуже приче и приче по деловима. Приликом слушања треба да буду веома пажљиви, да памте дешавања у причи како би се сутра могла укључити у даљи ток приче. То развија код деце стрпљење и припрема их за полазак у школу.

Доживљајно-сазнајна мотивација за прихватање књижевног дела

Дете мора да доживи један књижевни текст, да га прихвати и разуме. Да би се изградио дечији доживљај и да би се његово интересовање задржало на одређеном нивоу, веома је важна

мотивација детета која се остварује у уводном делу усмерене активности.

Мотивација детета се доводи у везу са његовим искуством. Уколико се у песми говори о срећи, љубави, са децом се разговара о њиховим личним искуствима у вези ових осећања, како би могли емоционално да доживе свет песме. Ликовна и музичка дела могу такође да помогну у доживљајно – сазнајној мотивацији.

Интерпретација књижевног дела треба да буде природна, спонтана, искрено доживљена. Она зависи од интерпретативних способности васпитача, од културе говора (доброг изговора, технике дисања, разумљивог изговора свих гласова, речи).

После интерпретације књижевног текста дете ће бити у ситуацији да каже како је доживело причу или песму, да искаже своја осећања, размишљања, утиске... Због тога је **од веома велике важности после читања приче и кратке емоционално-интелектуалне паузе прво питање које ће васпитач поставити деци**, како би их подстакао да се слободно изражавају, да оплемењују своје емоције, да богате своја искуства и да распламсавају своју машту.

Како бајке делују на емоционални развој детета веома лепо каже Бруно Бетелхајм: „Лутајући чаробним светом бајки, дете почиње да схвата смисао и вредност онога што називамо праведношћу, верношћу, љубављу и храброшћу, не као резултат задате лекције већ као откриће, као искуство, као органски део велике авантуре живота”.

Непознате речи се објашњавају деци пре или после читања приче. Током читања треба повремено са децом успоставити контакт очима да бисмо видели колико су пажљива и како доживљавају причу. Колико ће васпитач успети да задржи дечију пажњу, зависи од правилно одабране приче и од његове способности за интерпретацију. Уколико су деца млађа од три године, читање траје краће, а ако се ради о старијем узрасту читање траје дуже. Код деце овог узраста брзо долази до пада концентрације, па се током читања можемо послужити илустрацијама у вези са причом, укључивати децу у ток приче – због тога су мање групе погодније за овакве облике активности.

Пошто предшколско дете на посредан начин, путем интерпретације од стране васпитача доживљава причу, да би доживљај био потпунији и да би деца могла боље да учествују у разговору о књижевном тексту, треба им пружити могућност и задовољити њихову жељу да причу поново чују.

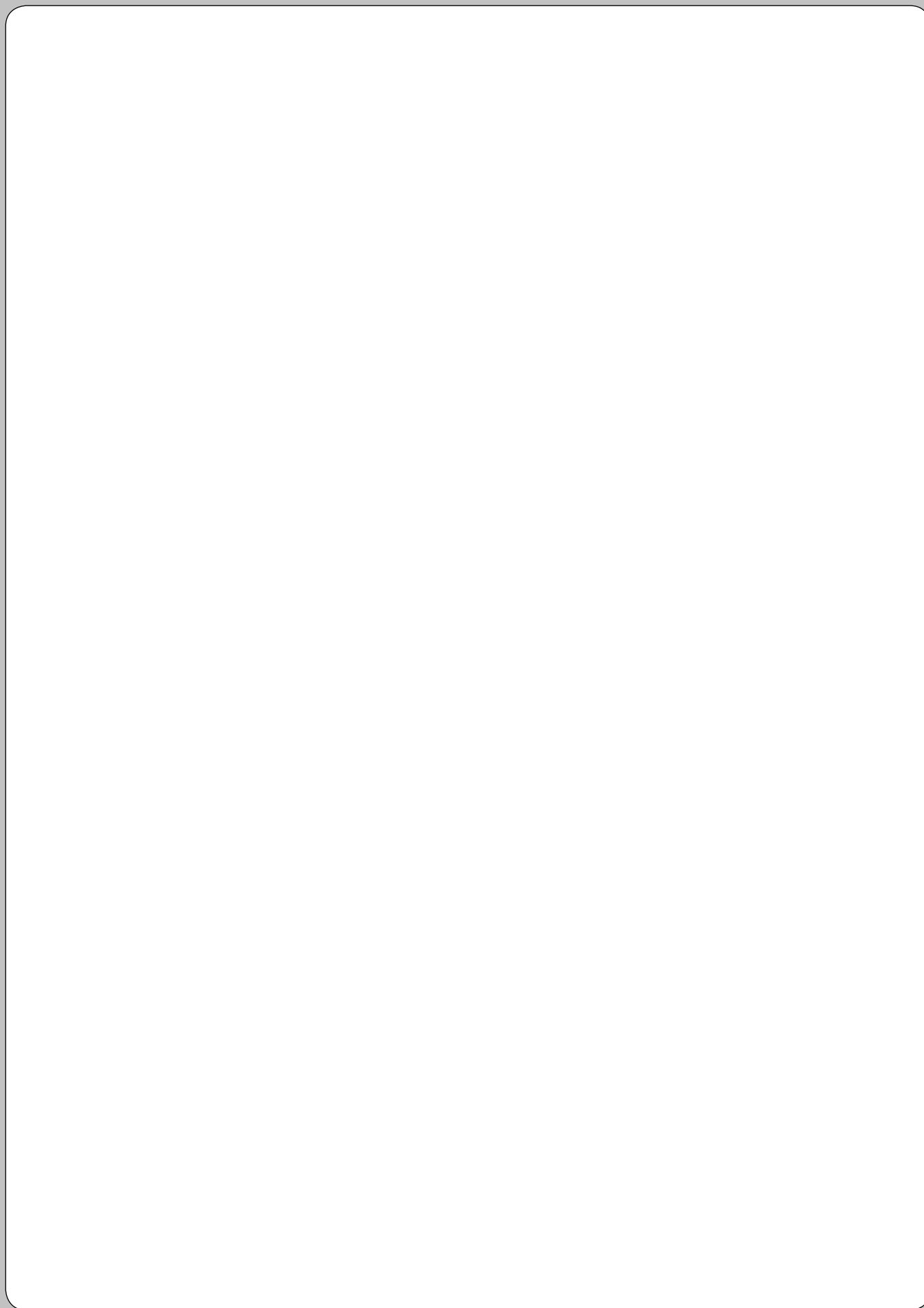
Са децом се разговара о утисцима које је на њих оставила прочитана прича или песма. Анализа књижевног текста у овом узрасту ослања се на доживљаје које је он изазвао код детета.

Свакодневним радом са децом у области књижевности развија се и богати дечији говор, изграђује се дечији сазнајно-дживљајни свет, оплемењују се њихове емоције, развија се љубав према лепој писаној речи, богати се њихов речник и способност изражавања, буди се дечија радозналост, улепшава се свет детињства.

„Књига је била и данас јесте једна од најлепших разонода деци. Она је била веза и данас јесте веза између света и огромног потенцијала дечије радозналости, свих емотивних, психичких и духовних дечијих капацитета. Својим загонетним настанком, тајанственошћу својих аутора, она је постала велики васпитни ауторитет.

У дечијим књигама и уметности намењеној деци, остављене су све лепе и једноставне мисли, намере и поруке одраслих. Та уметност је ризница најскупоценијих вредности у најнаивнијим облицима.”

(Душан Радовић)

Литература

Н. Ред: Едукација кроз уметност

К. Ками: Аутономија: Циљ васпитања према Пијажеу

Ј. А. Коменски: Материнска школа

А. Миљак: Могућности за развој вербалне комуникације у
предшколској установи

М. Рагџе: Језик у предшколској установи

М. Братанић: Важност непосредног посматрања у
психичком развоју предшколског детета

М. Ђорђевић: Стваралаштво кроз игру

Ељкоњин: Психологија дечје игре

Б. Глигоријевић: Дечја игра и њена васпитна вредност

Ј. Холт: Како деца уче

Е. Нурлок: Развој детета

И. Ивић и др.: Васпитање деце раног узраста

Е. Каменов: Методика васпитно-образовног рада са
предшколском децом

Е. Каменов: Интелектуално васпитање кроз игру

М. Пешић: Активности и улоге деце и васпитача

Н. Рот: Општа психологија

- W. Sluckin: Периоди осетљивости
- L. S. Vyigotskiј: Учење и развој у предшколској установи
- A. Марјановић: Говор у игри предшколског детета
- A. Марјановић: Моје дете и књига
- C. Васић: Говор вашег детета
- Љ. Дотлић: Дечја поезија као модел комуникације са децом
- Д. Радовић: Причам ти причу
- C. Родић: Коришћење поезије у развијању речника
предшколске деце
- Д. Беламарић: Дијете и облик
- Б. Карлаварис: Нова концепција ликовног васпитања
- М. Кокс: Дечји цртежи
- C. Филиповић: Значај когнитивних и креативних фактора у
ликовном развоју деце
- В. Ратић: Васпитање игром и уметношћу
- Б. Бетлехајм: Значење бајки